

ALS EEN RAMP DE SCHOOL TREFT

Omgaan met calamiteiten in het onderwijs

ALS EEN RAMP DE SCHOOL TREFT

Omgaan met calamiteiten in het onderwijs

Colofon

Deze volledig herziene publicatie is een uitgave van Stichting School & Veiligheid, uitgevoerd in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Deze versie vervangt de eerder uitgegeven publicatie met dezelfde titel van de KPC Groep.

Titel: Als een ramp de school treft
Omgaan met calamiteiten in het
onderwijs

Illustraties en

vormgeving: Caro Grafico | Grafisch Ontwerp

Auteurs: Ine Spee, Noud Cornelissen

Redactie: Machiel van de Laar, Stichting School &
Veiligheid

Eindredactie: Marianne Mols

Met dank aan Basisschool De Korenaer in Oss en Onze
lieve Vrouweyceum in Breda voor de voorbeeldbrieven.

© 2019, Stichting School & Veiligheid
Vijfde, geheel herziene druk

Inhoudsopgave

Inleiding	5
1 Incident, ramp of calamiteit?	7
2 Wat een school sterk maakt	11
3 Checklist calamiteiten	19
4 Crisiscommunicatie	27
5 Soorten calamiteiten	37
6 Herstel en nazorg	53
Literatuur	63
Bijlagen	65

Inleiding

Vrijwel dagelijks zijn er berichten in de media over geweld of ongelukken op scholen. Zulke berichten hebben invloed op het schoolleven, ook als de schokkende gebeurtenis niet op de eigen school heeft plaatsgevonden. Vindt het onheil wel op of rond de school plaats, kan dit de onderwijssituatie sterk beïnvloeden. We spreken van een calamiteit, wanneer een gebeurtenis het leven op school ontwricht en het onderwijs onder druk komt te staan.

Een calamiteit vraagt van schoolleiders en docenten heel andere inspanningen dan ze in hun dagelijkse werk leveren. Daarbij kan een situatie die veel stress en emoties oproept, remmend werken op het vermogen om passend te handelen. Dan zijn er nog de nieuwsmedia, die ook aandacht besteden aan de gebeurtenis en extra druk op de school leggen.

De school kan het menselijk leed dat door een calamiteit wordt veroorzaakt, niet wegnemen, maar de manier waarop de school reageert op een gebeurtenis, heeft wel invloed op de verwerking en het herstel van het gewone leven. En goed reageren begint bij een tijdige voorbereiding.

Alle scholen die een ingrijpende gebeurtenis hebben meegemaakt, melden dat het belangrijk is om voorbereid te zijn. Voorbereiding helpt om passend te handelen, zeker in een crisissituatie waarin gevoelens van verslagenheid en machteloosheid overheersen. Daarnaast hoort de voorbereiding op een calamiteit bij de verantwoordelijkheid die de school draagt voor de veiligheid en het welzijn van leerlingen en docenten.

Deze vijfde, geheel herziene druk van Als een ramp de school treft bevat informatie over calamiteiten en over de wijze waarop de school daarop kan reageren. Die informatie is verdeeld over zes hoofdstukken.

In **hoofdstuk 1** geven we antwoord op de vraag: wanneer spreken we van een calamiteit op school, en wanneer van een incident of ramp? Vervolgens beschrijven we in **hoofdstuk 2** hoe de school zich kan voorbereiden op een calamiteit. **Hoofdstuk 3** bevat een handreiking voor een crisis-draaiboek. Goede communicatie is cruciaal bij een crisis, daarom besteden we daar in **hoofdstuk 4** uitgebreid aandacht aan. En omdat elke calamiteit weer anders is en nieuwe dilemma's oproept, onderscheiden we in **hoofdstuk 5** verschillende soorten calamiteiten. In

dit hoofdstuk besteden we ook aandacht aan de negatieve effecten die sociale media kunnen hebben. **Hoofdstuk 6** is tot slot gewijd aan herstel en nazorg.

De informatie in dit boek is gebaseerd op vakliteratuur en op de ervaringen van schoolleiders en hulpverleners in binnen- en buitenland. Daarnaast steunt het boek op de jarenlange ervaring van het calamiteitenteam, dat sinds 2017 is verbonden aan de Stichting School & Veiligheid. De adviseurs van dit team ondersteunden al vele onderwijsprofessionals bij het herstellen van de onderwijssituatie na een calamiteit.

Naast deze publicatie, die dient als naslagwerk, is er een handzame checklist omgaan met calamiteiten in het onderwijs beschikbaar van Stichting School & Veiligheid: www.schoolveiligheid.nl/po-vo/kennisbank/checklist-omgaan-calamiteiten-onderwijs

Calamiteitenteam School & Veiligheid

Voor advies of ondersteuning bij een calamiteit op school kunt u tijdens schooldagen contact opnemen met de helpdesk van Stichting School & Veiligheid: 030 – 285 66 16. Kijk voor meer informatie op: www.calamiteitenteam.nl

A stylized illustration in a light green color on a darker green background. It depicts two human figures from the waist up, facing each other and holding hands. Above the space between their heads is a large, multi-pointed starburst or explosion-like shape. The overall composition is centered and symmetrical.

**Incident, ramp
of calamiteit?**

1 Incident, ramp of calamiteit?

In een school komen dagelijks veel kinderen, jongeren en jongvolwassenen samen. Een aantal van hen experimenteert in de veilige schoolomgeving met grensoverschrijdend gedrag. De begrenzing van dit gedrag is een dagelijkse taak van alle medewerkers in een school. Vaak gaat het dan om feedback geven en corrigeren en om incidenten die meer of minder ernstig zijn.

Incidenten

Bij een incident is er sprake van een verstoring van de dagelijkse gang van zaken. Dat kan een vechtpartij zijn, een dreiging, diefstal of een woedende ouder die de klas binnenstormt. Voor het handelen na zo'n incident biedt het schoolveiligheidsplan meestal voldoende houvast. Dit plan bevat de visie van de school op sociale veiligheid en protocollen die aangeven wat te doen als die veiligheid in het geding komt.

Calamiteiten

Er is sprake van een calamiteit op school bij een onverwachte en acute situatie die levensbedrei-

gend is of zou kunnen zijn, waarbij een relatief grote groep personen betrokken is, waarbij de dagelijkse gang van zaken ontwricht wordt en er een buitengewone inspanning wordt gevraagd van docenten, schoolleiders en hulpverleners.

Terwijl bij incidenten overleg tussen leidinggevende en betrokkenen vaak volstaat, en medewerkers kunnen handelen aan de hand van een protocol uit het schoolveiligheidsplan, is bij een calamiteit opschaling nodig. Er wordt dan bijvoorbeeld een crisisteam bijeengeroepen. De beslissing of de gebeurtenis een incident betreft of een calamiteit, ligt bij de schoolleider.

Rampen

Wanneer grote groepen burgers worden bedreigd, omkomen of gewond raken en delen van de samenleving ontwricht raken, dan spreken we van een ramp. De grootschaligheid van de maatschappelijke en sociale ontwrichting is kenmerkend voor rampen.

Wanneer een plotselinge gebeurtenis zich ontwikkelt tot een ramp, kan er een zogenoemde GRIP afgekondigd worden. Bij een GRIP-situatie

worden via strakke procedures snel de mensen en middelen geregeld die nodig zijn voor het bestrijden van een ramp of crisis. Daarbij zijn de taken en verantwoordelijkheden van alle hulpverleners duidelijk vastgelegd. Er zijn verschillende GRIP-fases, voor verschillende niveaus van crisis. Uitleg van de verschillende GRIP-fases staat in het kader hiernaast.

Ook de school kan te maken krijgen met een GRIP als er een crisis optreedt, op school of in de directe omgeving daarvan. De allereerste stap voor de schoolleiding is om direct melding te maken van de crisissituatie. Dit kan door 112 te bellen en/of contact op te nemen met de eigen schoolcontactpersoon bij de politie. Hulpdiensten en politie kunnen advies geven hoe verder te handelen. Bij meerdere, grootschalige crises bepaalt de Nationale Politie of er reden is om op te schalen.

Opschalen kan inhouden dat meerdere instanties betrokken worden bij de aanpak. Wanneer bijvoorbeeld een aantal scholen of scholengemeenschappen verspreid over het land tegelijkertijd worden bedreigd met een school shooting, bommelding of terreurdreiging, is het vanwege de grote schaal waarop de dreiging plaatsvindt, niet eenvoudig om direct de (ernst van de) situatie te overzien. Daarom volgt er in dergelijke gevallen overleg tussen de Nationale Politie, het Nationaal Crisiscentrum (NCC) en het ministerie van OCW.

GRIP

GRIP is de afkorting van 'Gecoördineerde Regionale Incidentenbestrijdings Procedure'. De aard en de omvang van de ramp of crisis bepaalt de GRIP-fase.

- GRIP-1 Bij dagelijkse incidenten handelen de diensten (politie, brandweer, ambulance) zelf de zaken af. In sommige gevallen vinden één of meer partijen het handig en verstandig ter plaatse afstemming te organiseren en te formaliseren.
- GRIP-2 Als de situatie wat omvangrijker is en er in de ruimere omgeving van het incident ook maatregelen nodig zijn (bijvoorbeeld voor de afvoer van gewonden of met het oog op een dreigende rookwolk), kan worden opgeschaald naar GRIP-2.
- GRIP-3 Situaties waarbij er sprake is van (dreigende) maatschappelijke onrust, komen in aanmerking voor GRIP-3. In deze situaties komt de burgemeester in beeld.
- GRIP-4 Als de ramp of crisis de grenzen van een gemeente overstijgt (of als de betreffende gemeente de situatie niet alleen aankan), is GRIP-4 van toepassing.
- GRIP-5 Wanneer bij een incident of de vrees daarvoor meerdere veiligheidsregio's betrokken zijn, kunnen de voorzitters van deze veiligheidsregio's gezamenlijk opschalen naar GRIP-5.
- GRIP-Rijk Wanneer de nationale veiligheid in het geding is en er behoefte is aan sturing door het Rijk, kan de Ministeriële Commissie Crisisbeheersing (MCCb) GRIP-Rijk afkondigen.

**Wat een school
sterk maakt**

2 Wat een school sterk maakt

In tijden van crisis worden de zwakke plekken van een school uitvergroot en bewijzen de sterke kanten hun nut. Hoe sterk een school staat bij een crisis, hangt onder meer af van het pedagogisch klimaat, de kwaliteiten van docenten en schoolleiders en de lijnen met externe deskundigen. Andere kenmerken die een school sterker maken, zijn kennis van de wetten op het terrein van (sociale) veiligheid, een crisisdraaiboek en een crisisteam. Deze zaken helpen de paniek te verkleinen bij een onverwachte, schokkende gebeurtenis en dragen bij aan professioneel handelen.

Pedagogisch klimaat als fundament

Een veilig pedagogisch klimaat is in tijden van een calamiteit van groot belang. In zo'n klimaat weten medewerkers wat er van ze verwacht wordt en tot wie ze zich kunnen wenden bij vragen. Ook bezitten ze de benodigde vaardigheden. Een veilig pedagogisch klimaat betekent ook dat ouders vertrouwen hebben in de school en dat leerlingen zich gehoord en gezien voelen. Als aan deze voorwaarden is voldaan, ligt er een stevig fundament voor het handelen bij een calamiteit.

Wet- en regelgeving

Daarnaast zijn er belangrijke wetten op het terrein van sociale veiligheid die bekend horen te zijn in de school en gehandhaafd moeten worden. Ze kunnen leidend zijn als de veiligheid onder druk staat, zoals bij een calamiteit.

- De Arbowet verplicht de werkgever een beleid te voeren gericht op de bescherming van medewerkers tegen onder andere seksuele intimidatie, agressie en geweld en het voorkomen van ongewenst gedrag.
- De Kwaliteitswet zorgt ervoor dat scholen klachten over onder andere ongewenst gedrag of het niet nemen van maatregelen gericht op de veiligheid moeten behandelen. Scholen

Bestanddelen voor een veilig pedagogisch klimaat

- een heldere visie op de veilige school
- concrete gedragsregels voor leerlingen én docenten
- goede samenwerking en communicatie met ouders
- heldere afspraken over handelwijzen bij grensoverschrijdend gedrag

zijn verplicht een paragraaf op te nemen in de schoolgids over de klachtenregeling.

- De Wet bestrijding seksueel misbruik en seksuele intimidatie in het onderwijs (Meld- en aangifteplicht) heeft tot doel zedenmisdrijven in het onderwijs te voorkomen.
- Per augustus 2015 is de Wet veiligheid op school aangenomen, die is gericht op het aanpakken en voorkomen van pesten. Door deze wet zijn po- en vo-scholen verplicht om een actief veiligheidsbeleid te voeren en te checken of het beleid dat uitgevoerd wordt ook het gewenste effect heeft. Dit vindt plaats door de veiligheidsbeleving van de leerlingen te monitoren en tevens het antipestbeleid te coördineren en een aanspreekpunt pesten aan te stellen.

De Inspectie van het Onderwijs houdt toezicht op de kwaliteit van het onderwijs. Ook ziet de inspectie toe op naleving van wetten en regels, zoals die over de zorgplicht van de school voor de sociale veiligheid van de leerlingen, de Wet Veiligheid op School. De inspectie beoordeelt of het veiligheidsbeleid van de school voldoende is en let er daarbij vooral op of een school de veiligheidsbeleving van leerlingen monitort en maatregelen neemt tot verbetering, als die nodig blijken. Als de inspectie op tekorten wijst, is de school verplicht zulke maatregelen nemen.

Draaiboek

Een crisisdraaiboek is een houvast in stressvolle tijden en geeft een overzicht van zaken waaraan gedacht moet worden en afspraken die zijn gemaakt. Zaken die in een draaiboek worden

beschreven zijn onder meer:

- Afspraken over wie deel uitmaken van het crisisteam, wie het crisisteam bij elkaar roept, op welke manier met het bestuur wordt gecommuniceerd.
- Een sociale kaart met namen en mobiele nummers van interne medewerkers en externe ondersteuners.
- Aandachtspunten voor de eerste opvang, de communicatie met de diverse geledingen en de nazorg.

Een draaiboek werkt alleen goed als iedereen weet dat het bestaat en waar het te vinden is. Daarnaast is het raadzaam een draaiboek na een calamiteit te evalueren en zo nodig bij te stellen. De werkelijkheid is namelijk grilliger dan alles wat we van tevoren kunnen bedenken. Verder mag niet worden vergeten om regelmatig namen, adressen en telefoonnummers te controleren.

Hoofdstuk 3, 'Checklist bij calamiteiten', biedt een leidraad voor het maken van een eigen crisisdraaiboek.

Het crisisteam

In het draaiboek wordt beschreven wanneer en hoe een crisisteam wordt ingezet. Aan zo'n team nemen niet meer dan vier tot vijf personen deel. Er worden van tevoren afspraken gemaakt over de taken en de rol die elk lid op zich neemt. Rollen die niet mogen ontbreken in een crisisteam zijn onder andere beslissingsbevoegdheid en kwaliteiten op het gebied van logistiek, leerlingenzorg en mediawoordvoering.

Crisisteams kunnen in verschillende scholen anders worden ingevuld. Dit is afhankelijk van de schoolcultuur en de aanwezige kwaliteiten van internen en externen. In een crisisteam wordt planmatig gewerkt en zo mogelijk volgens een draaiboek. Dat maakt de kans kleiner dat zaken over het hoofd worden gezien.

Achter de leden van het crisisteam is er een tweede, grotere groep functionarissen die een rol speelt in het aanpakken van de crisis. Bestuurders, mentoren, vertrouwenspersonen en administratiemedewerkers hebben daarbij elk hun eigen taak of taken te vervullen. Bij de machteloosheid die vaak voelbaar is bij een calamiteit, vinden veel mensen het ook fijn om een concrete opdracht uit te kunnen voeren en zo hun bijdrage te leveren aan de situatie.

Afhankelijk van de grootte van de calamiteit, wordt besloten of een crisisteam wordt ingesteld op schoolniveau of op gemeentelijk niveau. In sommige gevallen is de school maar een van de betrokken organisaties en liggen de verantwoordelijkheden en bevoegdheden op lokaal of zelfs op nationaal niveau. In zo'n (ernstige) crisissituatie wordt de regie in de school overgenomen. Zie ook de informatie over GRIP in hoofdstuk 1.

Oefenen

Een crisisteam opbouwen dat zijn werk goed doet, vraagt tijd. Het is dus aan te raden om voorbereidende stappen te zetten voor zo'n team vóór er een crisis is. Dan is er nog alle gelegenheid om na te denken over de samenstelling

en het doel van het team. Oefenen met taken en rollen, bijvoorbeeld aan de hand van een simulatie, helpt om duidelijkheid te krijgen over deze zaken.

Oefenvideo's

Snel en zorgvuldig handelen is bij een calamiteit belangrijk. Om dat goed te kunnen doen, is het handig om met het crisisteam te oefenen. Oefenen draagt bovendien bij aan het veiligheidsbewustzijn in de organisatie en kan de samenwerking met externe partners in veiligheid verbeteren. Op de website www.calamiteitenteam.nl zijn casusfilmpjes op te vragen met bijbehorende handleiding, die kunnen dienen als oefenmateriaal.

De rol van communicatie

Goed functionerende crisisteams krijgen niet altijd de erkenning en waardering die ze verdienen. Dat komt doordat hun inspanningen vaak niet zo zichtbaar zijn. De beslissingen in een crisisteam worden intensief gewogen, maar het resultaat van die afweging wordt hoogstens kort met het personeel gedeeld. Dat kan soms ook niet anders: om snel te kunnen optreden, moet een crisisteam beslissingen kunnen nemen zonder ruggespraak.

Toch loont het de moeite voor het crisisteam om aandacht te besteden aan de communicatie met alle betrokkenen in en rond de school. Een korte uitleg aan personeel, leerlingen en ouders

over genomen besluiten houdt mensen betrokken. Het vergroot ook de kans dat iedereen zich gezien voelt en na afloop min of meer tevreden op het handelen rond de crisis terugblijkt.

Leiderschap

Leiding geven bij een calamiteit vraagt bijzondere kwaliteiten van schoolleiders. Door hun betrokkenheid bij de school en door de vele zaken die geregeld moeten worden, worden zij de eerste dagen bedolven onder de telefoontjes, vragen en dilemma's. Vaak heerst op scholen chaos in de eerste uren na een calamiteit. Er moeten opeens zeer veel zaken geregeld worden en er is nog geen (overleg-)structuur om op terug te vallen.

Het is niet aannemelijk dat schoolleiders expert worden in het omgaan met een calamiteit. De meesten van hen maken in hun schoolloopbaan nooit of maar één keer zo'n ernstige situatie mee. Daarom is het verstandig gebruik te maken van de ervaringen en deskundigheid van externen bij het handelen na een calamiteit. Zo voorkom je dat situaties escaleren en extra, onnodig leed wordt veroorzaakt.

Team, ouders en leerlingen zijn gebaat bij een schoolleider die de rust bewaart, recht doet aan verschillende manieren van reageren en persoonlijk en crisisteam in hun kracht zet. Het bestuur heeft de taak de schoolleider te ondersteunen en achter hem of haar te gaan staan bij moeilijke beslissingen.

In sommige scholen zijn bestuurders actief betrokken bij een calamiteit, in andere scholen blijven ze meer op afstand. In ieder geval is het belangrijk dat er korte lijnen zijn tussen de locatie waar de calamiteit zich afspeelt en het bestuur.

Lokale en landelijke ondersteuning

In tijden van nood is de bereidheid om te helpen groot. Scholen worden bij een calamiteit vaak overspoeld door het aanbod van hulpverlenende instanties. Soms is het dan moeilijk om te zien welke hulp van pas komt. Het is belangrijk ook hier regie te houden. Het gevoel van onveiligheid kan bij leerlingen en docenten juist toenemen als de school gevuld wordt met onbekende hulpverleners. Ook is niet alle aangeboden hulp nodig of afgestemd op de situatie.

Vaak zijn op scholen zorgteams, orthopedagogen, zorgcoördinatoren en/of schoolmaatschappelijk werkers werkzaam. Als de ondersteuning en opvang door deze medewerkers kan worden gedaan, heeft dat de voorkeur. Leerlingen en medewerkers zien in onveilige situaties liefst bekende, vertrouwde gezichten. Mocht er wel externe ondersteuning nodig zijn, dan kan het hulpverleningsnetwerk van het zorgteam worden ingezet. Daarmee zijn de lijnen kort, men kent elkaars gezichten en men weet wat men van elkaar kan verwachten.

Veel scholen ervaren de kaarten, bloemen, brieven en tekeningen van collega-scholen die ze ontvangen, als hartverwarmend.

Ondersteuning door externe partners

De veiligheid van de school is allereerst een zaak van de school zelf. Dit betekent niet dat de school er helemaal alleen voor staat. Er zijn situaties waarin de school samen kan of zelfs moet werken met andere partijen. De meeste scholen hebben contacten met de wijkagent of een andere contactpersoon bij de politie. Deze politied medewerkers zijn beschikbaar voor overleg en advies.

Leidt een crisis op school mogelijk tot maatschappelijke onrust, dan kan de GGD ondersteuning bieden. Zij geven advies over psychosociale hulp en de overdracht naar reguliere zorg. Ook kan de GGD het hulpaanbod coördineren. Zie hiervoor ook de factsheet van de GGD in bijlage 1.

Wanneer zich in of rond de school ernstige problemen voordoen op het gebied van seksuele intimidatie en seksueel misbruik (zedemisdrijven), kan de vertrouwensinspecteur van de Inspectie van het Onderwijs worden geraadpleegd. Hetzelfde geldt als er sprake is van psychisch en fysiek geweld of van discriminatie en radicalisering. Iedereen in en om de school kan de vertrouwenspersoon van de inspectie benaderen: ouders, leerlingen, docenten, directies, besturen en vertrouwenspersonen. De vertrouwensinspecteur heeft geheimhoudingsplicht. Meer informatie staat op de website van de Onderwijsinspectie: www.onderwijsinspectie.nl/ onderwerpen/vertrouwensinspecteurs.

En *last but not least* is het calamiteitenteam van School & Veiligheid dag en nacht bereikbaar voor scholen die met een calamiteit te maken krijgen.

Het calamiteitenteam kan aansluiten bij het crisisteam. Het helpt de begeleiding van leerlingen en team vorm te geven, adviseert bij de communicatie naar ouders en richt zich op herstel van de onderwijssituatie.

Een goede basis voor samenwerking tussen de verschillende partijen bereik je door rekening te houden met de volgende adviezen:

- Zorg dat zowel de school als de partnerorganisatie vaste contactpersonen heeft. Zo is contact met elkaar opnemen gemakkelijk en kunnen beide partijen snel en effectief handelen. Bij grote onderwijsinstellingen zoals roc's is het aan te bevelen om met een locatiegebonden contactpersoon te werken.
- Maak in periodes van relatieve rust afspraken met de contactpersonen. Zo kan het vertrouwen groeien. Dan zijn er op het moment dat er een incident plaatsvindt, korte lijnen, vaste afspraken en kan er snel gehandeld worden. Wacht niet totdat er een incident plaatsvindt.
- Benut elkaars mogelijkheden en kwaliteiten. De verschillende partijen hebben vaak eigen verantwoordelijkheden bij een calamiteit en beschikken vaak ook over andere kwaliteiten. Erken overeenkomsten en verschillen in taken en stem afspraken hierop af. Zo zorg je dat ieders mogelijkheden en kwaliteiten optimaal worden benut.
- Evaluer de samenwerking. Gebruik de concrete gang van zaken bij de calamiteit om de samenwerking te analyseren en verbeterpunten vast te leggen.

De samenwerking kan vastgelegd worden in het schoolveiligheidsplan of, op het niveau van de gemeente, in een convenant.

Checklist calamiteiten

3 Checklist calamiteiten

In de school is een vechtpartij geweest tussen twee leerlingen en daarbij is een mes getrokken. Een leerling is zwaargewond en ligt bloedend op het schoolplein. De dader is voortvluchtig. Er is paniek onder de leerlingen en docenten. Politie en ambulance zijn gealarmeerd. Een groepje leerlingen wil zelf op zoek naar de dader om verhaal te halen.

Wanneer er gewonden vallen bij een geweldsincident op school, ontstaat er paniek. Mensen handelen dan vaak vanuit hun emotie en intuïtie. De veiligheid van de betrokkenen is hoe dan ook de eerste zorg in zo'n situatie. Pas later, als de eerste paniek voorbij is en de hulpverlening is opgestart, komt er ruimte om te reflecteren. Dan kan er ook meer planmatig worden gehandeld.

Een crisisdraaiboek biedt scholen houvast bij dit meer planmatig aanpakken van zaken. Dat gaat nog beter als medewerkers het draaiboek samen maken. De samenwerking bij het samenstellen van een crisisdraaiboek legt een stevige basis voor het handelen in tijden van calamiteit. Dat is dan meer op maat van de school, en effectiever.

Een draaiboek dat op school, in onderlinge samenwerking, is opgesteld, geeft een steviger houvast, maakt het handelen effectiever en kan grote ontreddering voorkomen. Maar een draaiboek voorkomt geen emotionele reacties. Dat hoeft ook niet. Emotionele reacties horen bij ingrijpende gebeurtenissen en zijn belangrijk voor de verwerking ervan.

Op de volgende pagina staat een voorbeeld van een draaiboek dat door scholen op maat kan worden gemaakt.

Vooraf

- › Opstellen van een draaiboek.
- › Bespreken en vaststellen van het draaiboek met betrokkenen.
- › Vaststellen wie in geval van calamiteiten de leiding heeft en het crisisteam bijeenroept.
- › Bepalen wie de leden van het crisisteam zijn.
- › Bepalen van taken en bevoegdheden van het crisisteam.
- › Persvoorlichter benoemen (uit het crisisteam of iemand daarbuiten, die in voortdurend contact staat om af te stemmen).
- › Sociale kaart: op welke externe deskundigen kan een beroep gedaan worden?
- › Draaiboek ligt klaar op vaste plek(ken) en is digitaal beschikbaar.

Tijdens: het bericht komt binnen

- › Allereerste zorg is veiligheid: betrokkenen en omstanders in veiligheid brengen.
- › Zo nodig gebouw ontruimen.
- › Eerste hulp bieden.
- › Politie, hulpdiensten e.d. inschakelen: alarmnummer 112.
- › Zorgen dat (bij geen gevaar) leerlingen op school blijven.
- › Snel inschatten van de ernst en de omvang van de calamiteit.
- › Opvangen van melder en getuigen.

Crisisteam

- › Eventueel en indien mogelijk incident geheimhouden tot nader order om feiten te kunnen verifiëren en eerste acties te plannen.
- › Zorgen voor blijvende telefonische bereikbaarheid van de school.
- › Inwinnen van informatie: controleren van gekregen informatie.
- › Contact opnemen met/raadplegen van instanties zoals politie, GGD, calamiteitenteam SSV (afhankelijk van calamiteit).
- › Nagaan wie er direct betrokken is (ouders/broers/zussen/naaste vrienden) en hoe deze te informeren en op te vangen.
- › Bepalen hoe de boodschap gecommuniceerd wordt: persoonlijk, per telefoon, per brief, via informatiebulletin?

Informereren

Bijeenkomst met personeel voorbereiden

- Wie heeft de leiding?
- Wie geeft de informatie?
- Wat wordt exact gezegd?
- Voor wie kan het bericht extra zwaar zijn en wat is er voor hen nodig?
- Wie gaat na welke personeelsleden afwezig zijn en licht hen in?
- Wie informeert de leerlingen, wanneer, waar en op welke manier?
- Wie informeert de afwezige leerlingen, wanneer, waar en op welke manier?
- Wie stelt de tekst op ter ondersteuning van de informatie aan leerlingen?
- Hoe verloopt de verdere opvang van leerlingen?
- Wie informeert de ouders, wanneer, waar en op welke manier?
- Welke mensen buiten de school moeten geïnformeerd worden en wie doet dat?
- Zijn de afspraken bekend met betrekking tot perswoordvoering?
- Wie organiseert een vervolgbijeenkomst, eventueel met deskundigen/hulpverleners/politie?

Bijeenkomst met personeel uitvoeren

- De informatie wordt kort gegeven: ik moet u iets zeer ernstigs vertellen. Alleen belangrijkste informatie, ga niet te veel in op details.
- Ruimte geven voor eerste emotionele reacties.
- Mogelijkheid geven tot informatieve vragen.
- Privacy bewaken.
- Afspraken maken hoe de leerlingen ingelicht worden en door wie (mentor/vakdocent).

- Eventueel schriftelijke informatie/boodschap uitdelen aan docenten die de leerlingen gaan inlichten.
- Informatie geven over de reacties die je van leerlingen kan verwachten en hoe deze op te vangen.
- Ook leerlingen instrueren om niet met journalisten te praten en uitleggen waarom niet.
- Informatie over opvangmogelijkheden voor leerlingen (individueel, in de groep, in een aparte ruimte).
- Informatie over opvang van naastbetrokken leerlingen.
- Vervolgbijeenkomst personeel aankondigen of een dagelijkse briefing (die op een vast moment wordt gegeven).

Leerlingen en ouders informeren

- Meteen na de bijeenkomst met het personeel leerlingen inlichten.
- Naastbetrokkenen worden apart geïnformeerd door mentor/teamleider.
- Ouders informeren via telefoon of mail.
- Eventueel informatie op de website van school zetten en actueel houden.
- Berichten op sociale media bewaken.

Verwerking

- › Mentoren of vakdocenten ondersteunen leerlingen in de klas. Ook in een eventuele nazorgruimte zijn mentoren/leerlingbegeleiders aanwezig.
- › Werkvormen voor de verwerking gebruiken. Of en welke, hangt af van de behoefte van de leerlingen en de omstandigheden. Zie voor lesideeën de link naar de publicatie 'De Leegte in school' in bijlage 1.
- › Als leerlingen naar huis zijn, met collega's napraten en kijken wat er nodig is voor de volgende dag.

Bij overlijden: bezoek, afscheid en rouwdienst

- › Bezoek brengen aan getroffen gezin(-nen) door bijvoorbeeld schoolleider, mentor en enkele leerlingen, afhankelijk van de situatie.
- › In overleg met ouders of gezinsleden een afscheidsbezoek regelen (zo mogelijk).
- › Contactpersoon benoemen die de contacten met de betrokken ouders onderhoudt.
- › Overleg met ouders/gezin over aanwezigheid bij en inbreng in de rouwdienst en/of herdenkingsdienst.
- › Afscheid nemen: indien in rouwcentrum, eventueel in overleg met ouder(-s) en uitvaartleider een aparte bezoektijd regelen voor leerlingen.
- › Leerlingen vooraf informeren over wat hen te wachten staat. Wat is een rouwcentrum, hoe ziet de overledene eruit, wat wordt er van je verwacht?
- › Begeleiding bij het afscheid regelen. Zorgen voor voldoende opvang van de leerlingen. Zo mogelijk zorgen voor thee/koffie/frisdrank.
- › Indien van toepassing, ouders/gezin informeren over een herdenkingsdienst op school en hun eventuele aanwezigheid daarbij.
- › Eventuele medewerking aan rouwdienst/herdenkingsdienst voorbereiden met leerlingen.
- › Regelen van ruimte (en consumpties) om na de dienst de leerlingen en medewerkers op te vangen en na te praten.

Na afloop

Nazorg

- ▶ Wat is er nog nodig in de klas, nadat de vermiste leerling is gevonden, de daders gepakt zijn of de uitvaart voorbij is?
- ▶ Is het nodig relaties te herstellen?
- ▶ Wordt er rekening gehouden met verschillen in verwerking?
- ▶ Wie besteden er extra aandacht aan risicoleerlingen?
- ▶ Is nazorg nodig voor de medewerkers? Bijvoorbeeld een bijeenkomst om gevoelens te delen, informatie te delen over rechtsgang, enzovoorts?
- ▶ Is er individuele nazorg nodig voor medewerkers?
- ▶ Is er nazorg nodig voor de betrokken schooleider(s)?
- ▶ Is een ouderavond wenselijk? Bijvoorbeeld een avond waarop ouders informatie krijgen over depressiviteit/zelfmoord, gezonde seksuele ontwikkeling, rouwverwerking?
- ▶ Is er een nagesprek met de betrokken ouders gepland?
- ▶ Is er een evaluatiebijeenkomst voor het crisisteam georganiseerd?
- ▶ Zijn er afspraken gemaakt met betrokkenen over het opruimen van de herdenkingsruimte?

Periode erna

- ▶ Collegiale steun vormgeven.
- ▶ Zo nodig externen inschakelen om gesprekken te leiden. Eventueel een supervisietraject aanbieden.
- ▶ Ruimte laten voor individuele opvang van leerlingen door mentor, leerlingbegeleider of vertrouwenspersoon.
- ▶ Op tijd doorverwijzen bij traumatische rouw.
- ▶ Eventueel een rouwgroep oprichten waarin leerlingen vrijwillig een aantal keren samenkomen, onder begeleiding van een interne of externe rouwdeskundige.

Bijstellen crisisdraaiboek

- ▶ Evalueren van de gang van zaken.
- ▶ Op basis van de evaluatie het draaiboek bijstellen.

Crisiscommunicatie

4 Crisiscommunicatie

Bij een calamiteit op school staat de school, onder veel meer, voor de opdracht het vertrouwen van leerlingen en ouders te houden of te herstellen. Journalisten spelen daarbij een belangrijke rol. Zij stellen verschillende vragen, die alle neerkomen op deze twee hoofdvragen: 1. Wat heeft de school gedaan om te voorkomen dat deze calamiteit kon plaatsvinden? 2. Wat doet de school om de schade te beperken?

Het antwoord dat de school op deze vragen geeft, is bepalend voor wat er in het nieuws komt. Overigens zoekt de rechter, als die bij de zaak betrokken wordt, antwoord op dezelfde twee vragen.

Het is dus redelijk goed te voorspellen welke vragen de media gaan stellen. Bij brand zullen ze bijvoorbeeld vragen wat de school heeft gedaan om deze te voorkomen. Zijn er sprinklers geïnstalleerd, rampenoefeningen gedaan en zijn er voldoende bereikbare nooduitgangen? Ook zullen de media vragen hoe de school handelt. Is de ontruiming goed aangepakt, hoe snel was er hulp voor slachtoffers aanwezig?

Voor een doordacht en consequent antwoord op deze en andere vragen is het belangrijk dat er één crisisteam is, met één woordvoerder. Bij twee woordvoerders zullen journalisten op zoek gaan naar de verschillen en deze uitvergrooten. Verwarring kan ook ontstaan als medewerkers, leerlingen of ouders worden aangesproken door journalisten. Het is dan niet te voorkomen dat er ondoordachte meningen naar buiten komen. Iedereen in en om de school moet weten dat alle communicatie over de crisis via de schoolleiding of het crisisteam loopt. Het moet ook duidelijk zijn waarom dit nodig is. Ook alle telefoontjes en berichten gaan meteen naar het crisisteam.

Het is cruciaal dat de mediawoordvoerder vooraf al antwoord heeft op de meest voor de hand liggende vragen. Maak een lijst met de te verwachten vragen en de antwoorden daarop. Optreden in de media is in de kern hetzelfde als lesgeven. Een docent bereidt zijn of haar les (meestal) ook goed voor. Wat ga ik wel zeggen en wat niet? Met een doordacht verhaal ben je tijdens een interview minder met de inhoud bezig en kun je je richten op de gestelde vragen en de ontvangers van je boodschap.

De drie doelen van crisiscommunicatie

Een van de eerste opdrachten van een crisisteam is om een kernboodschap te formuleren, die zowel voor de interne als externe communicatie kan worden gebruikt. Deze kernboodschap of basistekst bevat informatie over wat er is gebeurd en over wat de school gaat doen. Houd bij het opstellen van de tekst vast aan deze drie doelen van crisiscommunicatie:

1. **Informatievoorziening.** Een calamiteit ontregelt de dagelijkse gang van zaken. In de verwarring is er behoefte aan duidelijkheid. Wat is er gebeurd? Wat zijn de gevolgen? Hoe heeft dit kunnen gebeuren? Journalisten, met name van radio en tv, willen graag emoties en meningen. Blijf nuchter en laat je niet verleiden tot oordelen en opinies. Beperk je verhaal tot de relevante en gecontroleerde feiten.
2. **Betekenisgeving.** Er is één uitzondering op dit houd-je-bij-de-feiten-advies. Een calamiteit kan, zeker als er slachtoffers zijn, grote impact hebben. Laat betrokkenheid zien. Spreek medeleven uit als er slachtoffers zijn. Wacht niet tot journalisten daarnaar vragen, maar kom er zelf als eerste mee. Ga vervolgens nuchter over op de feiten.
3. **Schadebeperking.** Wat doe je als school om de schade te beperken en weer terug te komen tot de normale gang van zaken? De media willen graag concrete stappen horen, terwijl je daar zelf nog niet aan toe bent. Tip: Vertel de journalist hoe je de medewerkers, leerlingen en ouders informeert en betreft. Dan heb je al drie stappen.

Wanneer ze getroffen zijn door een calamiteit, krijgen scholen te maken met een razendsnelle verspreiding van het nieuws. De school heeft echter een directe, persoonlijke relatie met de primaire doelgroepen van haar communicatie: medewerkers, leerlingen en ouders. Ouders die hun kind aan de school toevertrouwen, moeten erop kunnen rekenen dat hun kind in goede handen is.

Ouders hebben bij een calamiteit vragen als: wat betekent de situatie voor mijn kind, kan ik mijn kind nog aan deze school toevertrouwen?

- Ga ervan uit dat mede door de sociale media de buitenwereld eerder op de hoogte is dan de schoolleiding, als er iets gebeurt in een klas, het schoolplein of daarbuiten dat impact heeft op de dagelijkse gang van zaken.
- Hoe ernstiger de situatie, hoe belangrijker het is dat medewerkers, leerlingen en ouders snel op de hoogte zijn. Het is niet altijd te voorkomen dat ouders via de (sociale) media het nieuws horen over een calamiteit op de school van hun kind. De vraag is hoe snel ze iets horen van 'hun' school.

Interne communicatie

Bij een calamiteit op school is de volgorde van communiceren belangrijk. Soms gaat het nieuws zo snel dat het niet lukt om schoolmedewerkers, leerlingen en ouders als eerste te informeren. Zorg ervoor dat ze zo snel mogelijk op de hoogte zijn. De inhoud van de berichtgeving hangt sterk af van het soort incident.

Wees extra zorgvuldig bij een calamiteit waarbij de integriteit van personen in het geding is. Als bijvoorbeeld een docent beschuldigd wordt van seksueel grensoverschrijdend gedrag, dan zal onderzoek moeten uitwijzen wat er werkelijk is gebeurd. De communicatie (intern en extern) mag geen enkele aanwijzing geven over de persoon die het betreft. Dus geen details, geen namen.

Medewerkers

Medewerkers hebben een dubbelrol in de crisiscommunicatie. Ze worden geconfronteerd met een calamiteit op hun school en ze hebben vaak de taak om leerlingen en anderen te informeren en te begeleiden. Hoe ze de moeilijke boodschap het best kunnen communiceren, hangt af van de ernst van de situatie. De vuistregel is: hoe ernstiger de crisis, hoe belangrijker persoonlijk contact is. Als je mensen in de ogen kijkt, kun je ook beter hun reacties peilen.

Wanneer docenten (mentoren, groepsleerkrachten, coaches) een rol spelen in de communicatie met leerlingen, is het aan te raden om centraal aandacht te besteden aan de boodschap. Zo bereik je dat iedereen beschikt over dezelfde en meest recente informatie. Maak, op basis van de kernboodschap, een concepttekst, die ook gebruikt wordt voor de berichtgeving aan ouders. Dat zorgt voor een consistent verhaal en voorkomt ruis.

- Beperk je tot wat echt nodig is om te delen. Zorg voor een aanspreekpunt als er vragen of zorgen zijn. In sommige gevallen kunnen dat ook externe specialisten zijn.
- Check of er schoolmedewerkers zijn die, om welke reden ook, het lastig vinden om het

bericht te brengen. Regel zo nodig ondersteuning of vervanging.

- Houd de medewerkers zo nodig regelmatig op de hoogte tijdens een briefing.
- Houd rekening met parttimers en andere medewerkers die niet aanwezig zijn. Breng hen telefonisch of via de mail op de hoogte.
- Zorg dat alle communicatie via het crisisteam verloopt.

Door de technologie vervaagt het onderscheid tussen werk en privé. Sociale media zijn dag en nacht beschikbaar en de drempel om te communiceren is laag. De formele positie als leraar kan vervagen wanneer er contacten zijn in het informele circuit van de sociale media.

WhatsApp

WhatsApp is een veelgebruikt medium in het onderwijs. Veel mensen maken er gebruik van en het werkt gemakkelijk met verzendlijsten en (mentor-) groepen. Dat is tegelijk ook de valkuil. Leden van WhatsApp-groepen kunnen dag en nacht met elkaar contact hebben en op elkaar reageren.

Er zijn inmiddels schrijnende voorbeelden van schoolmedewerkers die daarbij uit de bocht vlogen. Privéberichten en foto's werden per ongeluk gedeeld met leerlingen. Docenten krijgen ook geregeld berichten te lezen waar ze liever geen kennis van nemen, bijvoorbeeld over hoe leerlingen denken over collega's.

- Maak duidelijke afspraken over het gebruik van WhatsApp voor docenten en leerlingen. Is het gebruik van deze app bedoeld om mediawijsheid te bevorderen? Dan is het goed daar strikte afspraken over te maken.

- Wees je als docent bewust van je formele rol ten opzichte van leerlingen en ouders. Let op taalgebruik en gebruik van sociale media buiten schooltijden (avond, nacht, weekend).
- Maak medewerkers bewust van de gevaren van WhatsApp. Die zijn er vooral als groepen worden aangemaakt waarbij de deelnemers op elkaars berichten kunnen reageren. Er zijn ook andere opties, waarbij niet op elkaars berichten kan worden gereageerd.

Leerlingen

Wat de beste aanpak is voor de communicatie met leerlingen, hangt af van de ernst van de calamiteit en het tijdstip waarop deze heeft plaatsgevonden. Op een lesdag kan de mentor of docent alle leerlingen tegelijk informeren in de klas. Wanneer de calamiteit zich voordoet buiten schooltijd kan, afhankelijk van de ernst, een extra bijeenkomst worden georganiseerd voor de leerlingen. Hierbij kan eventueel externe ondersteuning worden ingezet.

In veel gevallen kan het ‘kringenmodel’ helpen om de communicatie vorm te geven. Daarbij is de klas van de leerling of de leerlingen die getroffen zijn door de calamiteit, het middelpunt. In deze binnenste ring heeft de communicatie de hoogste prioriteit en intensiteit. In de ringen daaromheen – jaarlaag, onder- en bovenbouw, locatie – kan de communicatie minder intensief zijn.

- Houd in de communicatie niet alleen rekening met klasgenoten, maar ook met andere relaties zoals broers/zussen en vrienden/vriendinnen.
- Houd rekening met leerlingen die niet aanwezig zijn. Breng hen op de hoogte.

- Zorg voor opvang of een aanspreekpunt waar leerlingen met vragen of zorgen terecht kunnen.
- Vraag leerlingen om terughoudendheid, ook via de (sociale) media.

Ouders

De communicatie met ouders is van cruciaal belang. Zij hebben hun kinderen aan school toevertrouwd en moeten ze veilig weten. Welke manier van communiceren het meest geschikt is, hangt af van de soort calamiteit. Beleg zo nodig een ouderavond waar ouders geïnformeerd worden over de gebeurtenis en de gang van zaken op school. Geef daarbij ook gelegenheid voor reacties en het stellen van vragen.

Stem in het crisisteam de boodschap aan de ouders af met wat je de media vertelt. Houd er rekening mee dat een bericht aan de ouders snel bij de media bekend kan zijn.

Kies bij de schriftelijke communicatie voor een medium dat de school gewoonlijk gebruikt. Dat kan een mail zijn, een telefoontje of een brief die wordt meegegeven aan de leerlingen. Het kan ook een bericht op een besloten schoolapp zijn, of in een digitaal informatiesysteem zoals Magister of ParnasSys. Steeds meer scholen gebruiken deze kanalen voor berichten aan ouders.

- Zorg voor opvang of een aanspreekpunt waar ouders met vragen of zorgen terecht kunnen.
- Vraag de ouders om terughoudendheid, ook via de (sociale) media.

Externe communicatie

Bij een calamiteit krijgt een schoolleider te maken met traditionele media (krant, radio, tv), die door de opkomst van de sociale media ingrijpend veranderd zijn. Nog niet zo lang geleden hadden de traditionele media een monopolie op de nieuwsvoorziening. Nu zijn de online media leidend. Elke gebruiker van sociale media heeft de mogelijkheid om eigen meningen en eigen waarheden te delen met de buitenwereld.

Hoorde je vroeger ‘het stond in de krant’, nu hoor je ‘het staat op Facebook’. Het zal bekend zijn dat berichten op dat laatste medium niet altijd gebaseerd zijn op hoogstaande journalistieke normen. Vroeger had de school alleen te maken met journalisten, die een selectie maakten van wat er in het nieuws kwam en bepaalden op welke manier dat gebeurde. En de krant werd maar één keer per dag gedrukt en verspreid.

Nu kan iedereen direct berichten plaatsen of delen op internet. En onder journalisten heeft de snelheid waarmee ze digitaal nieuws kunnen brengen, de ratrace om te scoren sterker gemaakt. Daarbij zijn de drempels om nieuws te publiceren lager geworden.

Media maken nu de keus: radio en tv voor de ouderen en sociale media voor de jongeren. Jongeren bereiken via traditionele media wordt steeds moeilijker. Kijkcijfers en abonnementen zijn fors teruggelopen. De jeugd kijkt ‘tv’ op de smartphone en is niet gebonden aan traditionele bronnen. Vloggers, bloggers, influencers en podcasts zijn in trek. De populariteit van deze

bronnen heeft ook invloed op de communicatie over een calamiteit op school.

Er is altijd wel een docent, leerling, ouder, boze buurman, deskundige of belangenorganisatie te vinden die graag een mening wil geven. Houd als eindverantwoordelijke de regie in handen bij de berichtgeving in oude en nieuwe media. Neem het initiatief door snel en passend te reageren. Als je meewerkt met media, heb je meer invloed dan wanneer je de deur dichthoudt.

- Maak vooraf duidelijke afspraken met de media: geen interviews met medewerkers en leerlingen, geen opnamen in school of op het schoolplein.
- Vraag voor publicatie inzage in een artikel of opname (als het niet live is) met het recht om te corrigeren op feitelijke onjuistheden.

Journalisten willen graag snel het nieuws brengen, maar veiligheid, het algemeen belang en hulpverlening staan voorop. Journalisten begrijpen dat. Bij een ernstige calamiteit kan eventueel samen met politie en justitie een persconferentie worden belegd om de feiten te presenteren en een toelichting te geven. De schoolleider is de aangewezen persoon om de school te vertegenwoordigen bij zo’n persconferentie, die vaak live wordt uitgezonden.

- Bij ernstige calamiteiten waar de politie bij betrokken is, kun je ook gebruikmaken van hun professionele woordvoerders.
- Beperk je bij een persconferentie tot de feiten die onder jouw verantwoordelijkheid vallen én waarvan je zeker weet dat ze kloppen. Wees rolvast. Je bent als schoolleider geen politiemann, arts, burgemeester of officier van justitie.

tie. Laat hen de informatie geven en duiden waarvoor zij de verantwoordelijkheid dragen. Zorg wel dat je over de relevante feiten en cijfers van je school beschikt.

Scholieren klommen tijdens een bustocht via het bovenluik op het dak van een bus. De gevolgen waren rampzalig toen de bus onder een viaduct doorreed. Dezelfde dag schoof de busonderneming de schuld in de schoenen van de school. Er zouden te weinig begeleiders van de school in de bus zijn geweest.

De schuld bij een ander leggen terwijl de hulpverlening nog volop aan de gang is, getuigt van weinig medeleven en professionaliteit.

- Laat in woorden en daden zien wat je als school doet om waar nodig hulp te verlenen en de schade te beperken.
- Weersta bij een calamiteit de verleiding om de oorzaak bij anderen te leggen. De schuldvraag komt later en is een meestal een zaak voor de autoriteiten.
- Beperk je, in eerste instantie, tot de zaken waar je als school verantwoordelijkheid voor draagt: onderwijs en begeleiding van leerlingen en docenten. Doe geen uitspraken over gebieden waarop anderen meer deskundigheid hebben.
- Check wat vooraf is gedaan om te controleren of je school en externe partijen voldoen aan de veiligheidseisen.

Journalisten willen graag korte en heldere quotes, terwijl onderwijsmensen graag meer tekst gebruiken om genuanceerde uitspraken te doen. Journalisten zullen niet snel zeggen dat je het niet goed doet. Ze stellen dezelfde vraag gewoon opnieuw. En als het moet vaker.

- Denk bij de zoveelste vraag niet dat je een heel ander antwoord moet geven. Houd vast aan de vooraf opgestelde kernboodschap. Ga niet schipperen onder druk van de spanning van het moment.
- Het kan gebeuren dat er fouten zijn gemaakt. Dat is pijnlijk. Je kunt deze beter zelf naar voren brengen, dan wachten tot ze je voor de voeten worden geworpen. Verzwijg geen belangrijke negatieve informatie, die later alsnog kan uitkomen. Bespreek een zorgvuldige reactie in het crisisteam. Erken de fout en geef aan wat je gaat doen om de schade te beperken.

Sociale media

Scholen kunnen in de problemen komen door misbruik van sociale media. Maar bij een calamiteit kunnen ze die media ook inzetten om snel iedereen te bereiken: medewerkers, leerlingen en ouders – de eigen doelgroepen – en de buitenwereld.

- Sociale media kunnen worden gebruikt om de doelgroepen te attenderen op een persbericht dat geplaatst is op de schoolwebsite. Houd het kort.
- Sociale media zijn openbaar. Houd er rekening mee dat, met name bij gevoelige zaken, ‘iedereen’ een mening heeft en deze geeft (vaak anoniem).
- Online berichten kunnen nog heel lang hoog scoren bij Google en andere zoekmachines.

Voor jongeren zijn sociale media buitengewoon belangrijk. Zij zijn dag en nacht online met elkaar verbonden. De smartphone is voor hen een eerste levensbehoefte geworden. De behoefte om online te zijn is trouwens inmiddels ook onder volwassenen sterk gegroeid. Ontwikkelingen in sociale media gaan snel. Hyves en MSN behoren inmiddels tot de prehistorie en voor jongeren kan Facebook ook naar het digitale kerkhof. Jongeren gebruiken nu WhatsApp, Instagram, Snapchat en YouTube.

Kenmerkend is dat beeld steeds belangrijker wordt. Teksten zijn al snel te lang en worden dus niet (goed) gelezen. Grens verkennende pubers zijn van alle tijden en sociale media bieden nieuwe mogelijkheden om die grenzen, vaak anoniem, te verkennen. Het verschil is dat iedereen mee kan kijken en dat de acties ook zichtbaar blijven. Pubers zijn zich niet altijd bewust van de impact van hun gedrag.

- Geef slachtoffers van sexting niet de schuld. Sexting is onderdeel van gezond seksueel gedrag. Door de grote aanwezigheid van digitale media in het leven van jongeren is het logisch dat ze daarop ook experimenteren met seksualiteit.
- Straf de plegers: personen die beelden doorsturen en liken. Soms lukt het om de afzenders van ongewenste berichten op sociale media op te sporen. Spreek ook de (digitale) omstanders aan op hun gedrag
- Bij ernstige gevallen is aangifte bij de politie verplicht. De politie beschikt over geavanceerde technologie om daders op te sporen. Maar 'rectificeren' van online-berichten is vrijwel onmogelijk. Als de zender het origineel verwijdert, kunnen kopieën eindeloos blijven rondgaan op het internet.

Een paar jongeren reden op een dag met knetterende bromfietsen door de gangen van een school, ergens in de Randstad. De leerlingen vonden het grappig. De vloggers noemden het een geintje. Dat ze langs het scheikundelokaal kwamen waar risicovolle proeven werden gedaan hadden ze niet voorzien. Het filmpje trok bijna 1,5 miljoen kijkers.

Sociale media zijn ook commercieel interessant. Facebook en consorten verdienen hun geld met de data die we met zijn allen gratis beschikbaar stellen. Vloggers en influencers maken hun filmpjes op kanalen als YouTube om zoveel mogelijk volgers te krijgen en flink geld te verdienen van de bedrijven waarvoor ze reclame maken.

Stichting School & Veiligheid heeft samen met Kennisnet de brochure 'Sociale media en school-medewerkers: hoe gaan scholen om met valkuilen?' gemaakt. In deze praktische brochure staat hoe scholen beleid kunnen ontwikkelen om incidenten met sociale media te voorkomen en hoe de school kan reageren als er iets misgaat. Zie hiervoor de link naar de brochure in bijlage 1.

Soorten calamiteiten

5 Soorten calamiteiten

Calamiteiten raken de kern van het onderwijs. Om te kunnen leren, moeten leerlingen zich namelijk veilig voelen en vertrouwen hebben in de mensen om hen heen. In tijden van nood verdwijnt het schoolse leren even naar de achtergrond. Maar leerlingen kunnen in zo'n situatie ook onvermoede krachten laten zien, net zoals volwassenen. Er zijn veel voorbeelden bekend van leerlingen of docenten die bij een calamiteit zeer moedig en daadkrachtig gehandeld hebben. Net zo goed zijn er leerlingen en docenten die in zo'n situatie een verlamningsreactie hebben gehad en achteraf worstelen met de vraag of ze niet meer hadden kunnen doen. De dilemma's waar scholen mee worstelen na een calamiteit, kunnen per type calamiteit anders zijn. Daarom onderscheiden we in dit hoofdstuk verschillende soorten calamiteiten.

Plotseling overlijden

Een leraar gaat tijdens de voorjaarsvakantie op wintersport en hij en zijn twee kinderen komen om in een lawine.

Een leerling wordt vermist en blijkt vermoord te zijn. Soms worden scholen geconfronteerd met een opeenstapeling van dramatische gebeurtenissen. Dan rijgen de trieste gebeurtenissen zich aan elkaar en vragen docenten en leerlingen zich af wanneer het ophoudt. Het doet een groot beroep op de veerkracht van mentoren en docenten om kort na elkaar bijvoorbeeld twee keer het overlijden van een leerling te begeleiden.

Gelukkig is de veerkracht van kinderen en volwassenen na schokkende gebeurtenissen groot. En rouwprocessen, hoe verdrietig ook, horen bij het leven. Wel is het van belang kinderen te ondersteunen bij het rouwproces. Dat kan door hen vaardigheden te leren ontwikkelen die helpen om met verdriet en verlies te om te gaan. Van een volwassen professional kan worden

verwacht dat die voor leerlingen een rolmodel is in het omgaan met rouw. Toch lukt dat niet altijd, bijvoorbeeld door gebeurtenissen in de eigen levensgeschiedenis van de begeleider. Als dit zo is, is het goed om daarbij stil te staan en ondersteuning te vragen van collega's. Zo zorg je dat leerlingen niet tekortkomen.

Wat ook belangrijk is, is tijdig te signaleren dat de rouwverwerking van een leerling niet goed verloopt en daarover met de ouders in gesprek te gaan. In een enkel geval kan verwijzing naar een specialist nodig zijn. Zowel docenten als leerlingen hebben verschillende manieren van rouwen. Het is de kunst om aan deze verschillen recht te doen. Omgaan met rouw op school vraagt erom dat je afstemt op wat de ander nodig heeft en aandacht hebt voor de rouw van kinderen. Het betekent ook: deelname aan rouwlessen of werkvormen niet verplicht stellen, normaliseren en zorgen voor wat lucht en beweging. Dit zijn de uitdagingen waar scholen bij rouw voor staan.

Gezinsmoord

Scholen die geconfronteerd worden met gezinsmoord, maken een zware tijd door. Er hebben zich heftige gebeurtenissen afgespeeld in een privé-omgeving die grote impact hebben op de school. De school verliest een of meer leerlingen en kent de ouders vaak goed, zeker als het om een basisschool gaat. Bij een gezinsmoord zijn vaak meer kinderen betrokken, waardoor er in meerdere klassen een lege plek is. Verder brengt een gezinsmoord veel ontzetting, kwaadheid en

verdriet. Dat ouders hun eigen kinderen doden, druist in tegen alle waarden die we in onze samenleving koesteren.

Een basisschool werd opgeschrikt doordat een moeder haar drie kinderen vermoordde. Alle drie zaten ze op deze school. Het was voor de docenten moeilijk om het gesprek met kinderen aan te gaan over moeders die hun kinderen doden. De docenten benadrukten dat deze moeder ziek was en dat moeders erg veel van hun kinderen houden. Toen een jaar later in hetzelfde dorp een vader zijn twee kinderen en zijn vrouw vermoordde, stonden de docenten weer voor dezelfde opgave: kinderen verzekeren dat vaders van hun kinderen houden...

Docenten worstelen na een gezinsmoord met hun eigen wanhoop en verdriet, en staan tegelijkertijd voor de taak om met leerlingen te praten over wat er gebeurd is, en de angst die leerlingen mogelijk voelen, niet groter te maken. Zeker kinderen die een onveilige gezinssituatie kennen, kunnen bang zijn. Wanneer hun ouders bijvoorbeeld verwikkeld zijn in een vechtscheiding, hun vader een straatverbod heeft of er thuis geweld plaatsvindt, vragen kinderen zich eerder af of hun vader of moeder ook tot zoiets in staat zou zijn.

Kinderen willen veel dingen weten en stellen vaak concrete vragen die docenten weleens kun-

nen overvallen. Docenten kunnen in die situaties ondersteuning gebruiken. Soms is het prettig de eerste dag na het zware nieuws samen met een collega voor de groep te staan. Ook kan het een geruststellende gedachte zijn als er op de achtergrond experts beschikbaar zijn die je zo nodig kunt raadplegen.

Ook hier is het van belang in te zetten op empowerment van de docenten. Dat is beter dan vreemden voor de groep te zetten. Voor kinderen zijn structuur en een veilige eigen juf of meester voor de groep extra belangrijk in moeilijke dagen. Met name teruggetrokken kinderen, met weinig ontwikkelde sociale en emotionele vaardigheden, kunnen een eigen wereld opbouwen, waarin angst een grote rol speelt.

En dan zijn er nog de ouders. Ook bij hen is de ontzetting en/of woede groot. Dat laatste kan ook heel angstig zijn voor kinderen. Een goede relatie tussen school en ouders is nu extra van belang. Dan kunnen reacties worden afgestemd en kunnen school en ouders invulling geven aan een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid voor het welzijn van kinderen.

Zelfdoding

Depressiviteit, teruggetrokken gedrag en sociaal isolement kunnen belangrijke signalen zijn dat iemand denkt aan zelfdoding. Maar ze hoeven niet altijd te duiden op een naderende suïcide. Aan de andere kant vertoont iemand soms geen van deze signalen en gaat toch over tot zelfdoding. Dan is vaak ook achteraf niet te verklaren

waarom juist deze leerling, juist deze leraar, voor de dood heeft gekozen.

Een leerlinge van vwo 5 sprong voor de trein. Iedereen was verbijsterd. Een leuke, intelligente meid met veel vrienden. De docenten die haar al jaren kenden, zeiden: "Als deze leerlinge suïcidaal was, dan moeten er nog veel depressieve leerlingen rondlopen die wij ook niet herkennen..."

Meer dan 90% van de suïcidale personen krijgt zelfmoordgedachten door psychiatrische problematiek. Vooral depressie, maar ook schizofrenie en borderline stoornis, kunnen ten grondslag liggen aan een suïcide. De overgrote meerderheid van suïcidale mensen wil niet echt dood. Zij willen een einde maken aan het ondraaglijke lijden en dat is niet hetzelfde als een keuze vóór de dood. Ze raken in de ban van hun eigen doodswens, omdat zij denken dat alleen de dood het lijden kan opheffen.

Bij jongeren is de kans op deze gedachtegang mogelijk extra groot. Zij zitten nog midden in hun geestelijke en emotionele ontwikkeling en komen daardoor gemakkelijker in een vicieuze cirkel terecht waarbij ze het zicht op de werkelijkheid kwijtraken.

Stichting 113 heeft materialen ontwikkeld voor scholen die handvatten bieden als er zorgen zijn over mogelijke suïcidaliteit bij leerlingen. Ook is er

een zelfmoordpreventieprotocol ontwikkeld dat de school kan helpen om zicht te krijgen op de eigen rol bij mogelijke suïcidaliteit van leerlingen.

Het bericht over de zelfdoding van een leerling heeft vaak grote impact op docenten. Het is confronterend om bezig te zijn met de toekomst van jongeren en te ervaren dat jongeren zich daar definitief van afwenden. Ook docenten die in hun privé-omgeving eerder te maken hebben gehad met zelfdoding, kunnen opnieuw worden geconfronteerd met de emoties die zij bij die eerdere gebeurtenis hebben gevoeld.

Voor mentoren is het contact met de ouders van de overleden leerling en het begeleiden van diens klasgenoten een intensieve taak. Vaak komen zij pas aan hun eigen rouwproces toe als de anderen in school alweer verder gaan.

Kopieergedrag: het Werther-effect

Het Werther-effect is genoemd naar de hoofdpersoon uit een roman van Goethe uit 1774. In *Die Leiden des jungen Werthers* schiet de hoofdpersoon zichzelf een kogel door het hoofd omdat zijn grote liefde ongeantwoord blijft. Werthers daad zou destijds heel wat jonge mannen geïnspireerd hebben om hetzelfde te doen. Juist omdat suïcide een copycat-effect kan hebben, hanteert de journalistiek een code om geen publiciteit te geven aan zelfdoding of gezinsmoord. Uitzonderingen hierop zijn zelfdodingen of gezinsdramas die een grote maatschappelijke impact hebben, bijvoorbeeld als het om een bekende Nederlander gaat. Een andere uitzondering is als ouders zelf de publiciteit zoeken.

Challenges

Een leerlinge die zich ophing kreeg op sociale media veel aandacht. Via chatboxen en sms'jes gingen meiden tussen de 12 en 15 jaar elkaar daarna aansporen om hetzelfde te doen. Vier vriendinnen van het overleden meisje stuurden elkaar berichten als: 'Ken jij J.? Die gaat vanavond zelfmoord plegen. Wie durft het ook?' Kort daarop gooide een tweede meisje zich voor de trein.

Op sociale media laten sommige jongeren zich in challenges uitdagen om extreme opdrachten uit te voeren. Inmiddels zijn er verschillende voorbeelden van challenges die dramatisch eindigden. Jongeren waarschuwen voor de gevaren van dit soort hypes is niet eenvoudig. Dat gaat immers moeilijk zonder voorbeelden te noemen, en elke aandacht voor een challenge kan leiden tot kopieergedrag.

Voorbeelden van challenges zijn:

- Choking challenge: deelnemers knijpen hun keel af in de hoop er high van te worden.
- Chubby bunny challenge: deelnemers stoppen zoveel mogelijk marshmallows in hun mond en proberen verstaanbaar te praten.
- Cinnamon challenge: deelnemers proberen een lepel kaneel zonder water door te slikken.
- Tide Pod challenge: deelnemers eten wasmiddelcapsules.

Aandachtspunten

- Wanneer een school wordt geconfronteerd met de zelfdoding van een leerling, is er ondersteuning nodig voor de leerlingen die de overledene goed hebben gekend. Daarbij is natuurlijk vooral aandacht nodig voor vrienden en vriendinnen. Maar ook bijvoorbeeld leerlingen die juist onaardig gedrag hebben getoond tegenover de leerling of deze gepest hebben, kunnen het extra moeilijk hebben.
- Zorg is nodig voor leerlingen met depressieve buien, stille en teruggetrokken leerlingen en leerlingen die al eens eerder met zelfdoding of de dood te maken hebben gehad, of zelf ooit een poging hebben ondernomen.
- Het is goed om in een veilige setting na te gaan of er leerlingen zijn die misschien iets van de plannen voor zelfdoding hebben geweten. Het kan zijn dat leerlingen zich tot geheimhouding hebben laten dwingen of de boodschap niet serieus genoeg hebben genomen.
- Bij alle aandacht voor het verlies van de overleden leerling is het van belang te voorkomen dat jongeren de zelfdoding gaan romantiseren. Door de sfeer van verdriet en saamhorigheid kunnen sommigen, in de hoop dezelfde aandacht te krijgen, eraan denken om ook voor zelfdoding te kiezen. Daarom is het goed ook aandacht te geven aan de trieste omstandigheden en de ellendige eenzaamheid waarin zelfdoding vorm krijgt. De boodschap moet zijn: de school rouwt om het verlies en kiest tevens bewust en duidelijk voor het leven.
- Ondersteuning kan ook nodig zijn voor docenten die de overleden leerling hebben begeleid. Ze hebben soms veel inspanningen geleverd voor het sociaal-emotioneel welzijn van de

leerling. Misschien hebben ze nu last van schuldgevoelens, frustratie en verdriet omdat alle begeleiding niets heeft opgeleverd.

Goed contact met de ouders van de overleden leerling is noodzakelijk. Een goede dialoog kan voorkomen dat ze elders hun eventuele frustratie over de school gaan uiten.

Moord

Een vijftienjarig meisje wordt door een vriendje neergestoken en overlijdt.
De dader blijkt in dezelfde klas te zitten.
Docenten, ouders en leerlingen zijn verbijsterd: niemand had dit zien aankomen.

Wanneer een school geconfronteerd wordt met de vermissing van en/of moord op een leerling, is dat erg moeilijk voor leerlingen en docenten. Gevoelens van onrecht, woede en verdriet overheersen dan. En daar komt vaak nog de onrust van een politieonderzoek en nieuwsgierige journalisten bij.

Het trekt een zware wissel op een school als de recherche de school binnenkomt, journalisten op het schoolplein staan en de kinderen uit hun doen zijn. Dit vraagt grote, ongewone inspanningen van de teamleden.

Soms is er extra druk omdat er nog geen verdachten zijn en teamleden of leerlingen als mogelijke verdachten worden ondervraagd. Het

duurt dan vaak lang voordat de school weer toekomt aan het normale lesgeven.

Als de dader is gevonden, volgt er een lange periode waarin de zaak herhaaldelijk opnieuw opblaait. Na de rechtszaak en de eventuele stappen daarin, kan een hoger beroep volgen. Vaak gaat elke stap in de zaak gepaard met media-aandacht.

Scholen die op een gruwelijke wijze een leerling verliezen, worden soms nooit meer helemaal de oude. Er zit dan een litteken in de school, en soms is er ook een onzichtbare scheidslijn tussen docenten van voor de calamiteit en die van erna.

Aandachtspunten

- In een moordzaak hebben politie en justitie het voortouw. Ze kunnen professionele ondersteuning bieden bij de mediacommunicatie en de begeleiding.
- Soms wordt een spreekverbod opgelegd en mag de school alleen communiceren met de belangrijke doelgroepen binnen de school. Door zo'n verbod kunnen de geruchten een hoge vlucht nemen. Maak goede afspraken over de rolverdeling, want de belangen van de school lopen vaak niet parallel met die van politie en justitie.
- Voor de communicatie met leerlingen en ouders kan het 'kringenmodel' helpen. Daarbij is de klas van de leerling of leerlingen die getroffen zijn door de calamiteit, het middelpunt of de binnenste ring. Hier heeft de communicatie de hoogste prioriteit en intensiteit. In de ringen daaromheen (jaarlaag, onder/bovenbouw, locatie) kan de communicatie minder intensief zijn. Ook ouders kunnen hierbij betrokken worden.

Ongevallen

Leerlingen en docenten gaan met veel plezier een week skiën, maar de bus raakt betrokken bij een verkeersongeval in Oostenrijk. Er zijn meerdere dodelijke slachtoffers te betreuren.

Onderwijs vindt niet alleen binnen de muren van de school plaats. Excursies, werkweken, schoolreizen zijn een welkome aanvulling op het leren in de klas. Om ongewenste situaties te voorkomen, is het belangrijk om maatregelen te nemen die ervoor zorgen dat de schoolreis zo veilig mogelijk verloopt.

Rekening houden met veiligheid doe je bij het voorbereiden, het organiseren en het uitvoeren van een schoolreis. In sommige gevallen kan al van tevoren worden nagedacht over de veiligheid van activiteiten, bijvoorbeeld bij schoolfeesten, excursies en examenstunts.

Lastig is dat de school de communicatie over het ongeluk meestal niet in de hand kan houden. Vaak is er via de sociale media al snel contact over een ongeluk. En soms springen ouders dan ook al in hun auto op weg naar de plek des onheils. Dat is allemaal zeer begrijpelijk, maar maakt het moeilijk om overzicht te krijgen, paniek te voorkomen en regie te voeren op de communicatie.

Bij ongelukken van leerlingen op weg van en naar school is er meestal weinig tijd om informatie te verzamelen. Ook hier zijn de sociale media

vaak sneller. Dat kan haaks staan op de wens om ouders en medeleerlingen zo zorgvuldig mogelijk in te lichten.

Aandachtspunten

- Zorg dat bij een buitenschoolse activiteit actuele gegevens beschikbaar zijn van de leerlingen en de medewerkers die meegaan, en van hun achterblijvers (ouders). In geval van een calamiteit moet iedereen snel bereikbaar zijn.
- Check of externe partijen zoals een zaalverhuurbedrijf, busonderneming, logement, beschikken over de juiste certificaten.
- Zorg voor een goede briefing van de begeleiders van buitenschoolse activiteiten. Wie is het aanspreekpunt bij een calamiteit? Wat zijn de eerste stappen bij een calamiteit?
- Bedenk van tevoren of een bezoek aan religieuze of politieke locaties en evenementen in het programma moet blijven als er een verhoogd veiligheidsrisico wordt gemeld.
- Wees voor en tijdens het verblijf alert op lokaal en nationaal nieuws. Overweeg of het raadzaam is de datum of de bezoekplaats te wijzigen naar een tijd of locatie die minder risico draagt.

Seksueel grensoverschrijdend gedrag

Onder seksueel grensoverschrijdend gedrag verstaan we seksuele intimidatie, ongewenste aanraking, het moeten uitvoeren of moeten zien van seksuele handelingen, exhibitionisme, voyeurisme, shame sexting, grooming (digitaal kinderlokken) en verkrachting.

Een ouder belt met de teamleider omdat ze op de telefoon van haar zoon een naaktfoto vindt van een leeftijdsgenoot. Ze heeft een schermopname van het hoofd gemaakt, zodat de school kan achterhalen om wie het gaat en maatregelen kan nemen. De foto bleek gemaakt in de kleedruimte bij het gymlokaal en de gefilmde jongen wist van niks.

Hoe medewerkers kunnen omgaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag van leerlingen, is in menig schoolteam nog nooit besproken. De schoolcultuur is vaak bepalend voor de vraag of en hoe dit gesprek gevoerd kan worden. Dat het gesprek er niet altijd komt, heeft ook te maken met een zekere terughoudendheid om leerlingen aan te spreken op grensoverschrijdend gedrag. Collega's aanspreken op zulk gedrag, wordt zeker niet makkelijker gevonden.

Met deze terughoudendheid onderscheidt de school zich niet van de samenleving. Veel mensen vinden het moeilijk om elkaar aan te spreken op seksuele toespelingen, ongewenste aanrakingen en grensoverschrijdend gedrag. Scholen zijn echter sinds 2015 wettelijk verplicht aandacht te besteden aan grensoverschrijdend gedrag. In dat jaar werd de Wet veiligheid op school ingevoerd. Scholen dienen volgens deze wet te zorgen voor een veilige school.

Daarbij gaat het in eerste instantie om de sociale veiligheid van leerlingen, te bereiken door onder andere de aanpak van pesten en hinderlijk ge-

drag op sociale media. Ook seksuele intimidatie valt deels onder de wet Veiligheid op school. Dat is immers ook een inbreuk op de sociale veiligheid van leerlingen en anderen in de school. Gaat het om een ernstiger overschrijding op dit terrein, dan geldt de Wet Bestrijding seksueel misbruik en seksuele intimidatie in het onderwijs en heeft de school een meldplicht.

Aandachtspunten

- Opsporen van criminaliteit rond grooming en kinderpornografie is een taak van de politie. De school is verplicht signalen hiervan te melden bij de politie.
- Kom je als docent in aanraking met kinderporno door derden, verspreid dit dan vooral niet verder. Verspreiden van kinderporno is strafbaar.

Leerlingen onderling

De toenemende seksualisering in onze samenleving speelt ook een rol binnen de school. Leerlingen komen voortdurend seksueel geladen beelden en teksten tegen, vooral op sociale media. Hierdoor is het voor sommige leerlingen onduidelijk waar precies de grenzen liggen.

Scholen worden dan ook regelmatig geconfronteerd met seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen leerlingen onderling. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om sexting – het verzenden van seksueel getinte teksten of beelden via sociale media als WhatsApp of Snapchat. Een meisje stuurt pikante foto's naar haar vriendje en als de relatie voorbij is, neemt deze wraak door de foto's de school rond te sturen.

In het basisonderwijs maken docenten (en ouders) zich vaak ongerust als er op school iets 'seksueels' voorvalt tussen kinderen. Vaak wordt de paniek veroorzaakt doordat de betrokkenen niet weten welk seksueel gedrag bij een bepaalde leeftijd hoort. Zo is 'Doktertje spelen' in de poppenhoek bijvoorbeeld normaal gedrag voor kleuters. Tenminste, zolang het binnen bepaalde grenzen blijft.

Niet weten welk seksueel gedrag bij een bepaalde leeftijd hoort, heeft vaak een paniecreactie van ouders tot gevolg. Daardoor wordt relatief onschuldig seksueel gedrag van kinderen soms opgeblazen tot seksueel misbruik. Dat kan nog versterkt worden door aandacht in de media. Al snel gebruikt men dan zelfs voor vier- en vijf-jarigen de woorden 'dader' en 'slachtoffer'.

Als er een ernstiger voorval speelt tussen kinderen jonger dan twaalf jaar, stelt de politie overigens geen onderzoek in. Kinderen zijn dan nog niet strafbaar. De politie meldt de zaak wel bij de Raad voor de Kinderbescherming. Er is dan geen meldplicht bij de vertrouwensinspectie omdat het speelt tussen leerlingen onderling.

Er zijn de afgelopen jaren heel wat situaties rond seksueel grensoverschrijdend gedrag uit de hand gelopen op scholen. Grensoverschrijdend seksueel gedrag van kinderen is onwenselijk en vraagt om een passende reactie van de school. Ook roept zulk gedrag vaak ongekend veel emoties op.

Docenten en ouders moeten kunnen onderscheiden welk gedrag hoort bij een gezonde seksuele ontwikkeling en wat zorgelijk gedrag is. Daarnaast

is het verstandig een gezamenlijke lijn te volgen bij seksueel verkennend gedrag van kinderen. Veel scholen gebruiken hiervoor het Vlaggensysteem van Sensoa en Movisie. Dit helpt seksueel gedrag bij leerlingen te duiden en geeft handvaten voor de bepaling van wat toelaatbaar is en wat niet.

Aandachtspunten

- Gedragsregels rond seksueel grensoverschrijdend gedrag werken op twee manieren. Ze vormen een leidraad voor maatregelen om ongewenst gedrag te voorkómen en tegelijkertijd bieden ze een maatstaf voor disciplinaire maatregelen als zulk gedrag toch voorvalt.
- Afgesproken sancties moeten consequent worden toegepast. Alleen dan geeft de school duidelijk de grens aan en beschermt ze de sociale veiligheid van de leerlingen.
- Wees er als school op voorbereid dat een kwestie rond seksueel overschrijdend gedrag niet in alle beslotenheid kan worden afgewikkeld. Zorg dat er een brief aan de ouders en eventueel een persbericht gereed klaar ligt voor het geval dat de kwestie toch in het nieuws komt.
- Vraag als schoolmedewerker bij ongewenste sexting nooit om de betreffende beelden door te sturen. Sexting-beelden die ongewenst worden verspreid, gelden als kinderporno, en het bezit daarvan is strafbaar.
- De school is verantwoordelijk voor een fysiek veilige leeromgeving. Vergeet dus niet ook aandacht te besteden aan de praktische inrichting van de school. Verborgen hoekjes in de klas en op de gang en het struikgewas op het schoolplein zijn spannend voor kinderen.

Er kan zich van alles voltrekken buiten het zicht van docenten.

Personeelslid-leerling

Al jaren hadden collega's onbestemde gevoelens over een docent en zijn manier van omgaan met leerlingen. Maar noch schoolleiding, noch collega's hadden het ooit ter sprake gebracht. Tot de ouders van een leerling aangifte deden en duidelijk werd dat er echt iets niet in orde was. De aangifte bij de politie leidde tot schorsing en ontslag van de docent. Sommige teamleden voelden zich schuldig. Had de overtreding voorkomen kunnen worden als ze deze collega eerder hadden geconfronteerd met zijn grensoverschrijdend gedrag?

Als een leerling een aanklacht tegen een docent indient, is dat voor de omstanders soms een totale verrassing. Soms is er ook herkenning. Dan hadden collega's al langer een onbestemd gevoel over het gedrag van die collega, en circuleerden er al langer geruchten onder (oud-)leerlingen.

Zo'n situatie is in de eerste plaats vervelend voor de direct betrokkenen, maar het raakt ook collega's.

Wanneer een collega wordt beschuldigd van grensoverschrijdend gedrag, heeft dat invloed op het gevoel van veiligheid dat de andere docenten ervaren op hun werkplek. Dit is dan ook hét

moment om op school het gesprek te voeren over omgangsregels, als dat niet eerder is gebeurd. Doe dit in een gezamenlijke, professioneel vormgegeven bijeenkomst. Anders bestaat de kans dat individuele docenten hun eigen conclusies trekken over wat professioneel gedrag is en waar de grenzen liggen op school, en dat uiten in cynische grappen.

Soms treedt bij een melding van seksueel grensoverschrijdend gedrag een tweedeling op in het team. Aan de ene kant staan dan mensen die loyaal blijven aan de dader, in hun ogen het slachtoffer, aan de andere kant mensen die achter het slachtoffer staan en elk fysiek contact tussen docent en leerling afkeuren.

Het is niet gemakkelijk dit proces in een school te sturen. Dat is omdat de eigen normen en waarden van medewerkers en directie een rol spelen bij de stellingname in zo'n zaak. Ook heerst er na een melding van seksueel grensoverschrijdend gedrag vaak veel angst en onveiligheid onder medewerkers. Sommige docenten voelen zich dan zelfs vogelvrij.

Aandachtspunten

- Een kwestie rond seksueel grensoverschrijdend gedrag raakt aan het vertrouwen dat ouders, leerlingen en schoolmedewerkers in elkaar moeten hebben.
- Bij een incident op school speelt ook de discussie over privacy-bewaking en het recht op informatie van collega's, ouders en leerlingen.
- De integriteit van een medewerker is in het geding. Dat betekent dat de schoolleider en de woordvoerder in de media moeten opletten

dat personen en de school niet verder beschadigd raken. Dus noem geen namen en details die naar een bepaalde persoon wijzen.

- Let op het taalgebruik. Woorden als 'dader' en 'slachtoffer' criminaliseren en passen zeker niet bij het gedrag van jonge kinderen. Beter is het te spreken van 'betrokkenen'.

Wetgeving

Bij ernstiger seksueel grensoverschrijdend gedrag heeft de school een meldplicht volgens de Wet Bestrijding seksueel misbruik en seksuele intimidatie in het onderwijs. Het gaat dan om gedragingen die vallen onder de definitie van ontucht of misdrijf tegen de zeden in het Wetboek van Strafrecht. Dit wetboek is duidelijk over de gevolgen van ontucht met (afhankelijke) kinderen en jongeren:

Hij die ontucht pleegt met zijn minderjarig kind, stiefkind of pleegkind, zijn pupil, een aan zijn zorg, opleiding of waakzaamheid toevertrouwde minderjarige of zijn minderjarige bediende of ondergeschikte, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren of geldboete van de vierde categorie. Met dezelfde straf wordt gestraft:

1. De ambtenaar die ontucht pleegt met een persoon aan zijn gezag onderworpen of aan zijn waakzaamheid toevertrouwd of aanbevolen;
2. De bestuurder, arts, onderwijzer, beambte, opzichter of bediende in een gevangenis, rijksinrichting voor kinderbescherming, weeshuis, ziekenhuis, of instelling van weldadigheid, die ontucht pleegt met een persoon daarin opgenomen.

Uit: Wetboek van Strafrecht (Sr), artikel 249 | Sr, Boek 2, Titel 14

‘Ontucht’ heeft een ruime betekenis. Het verwijst naar ontuchtige handelingen, dat wil zeggen handelingen van seksuele aard en/of seksueel binnendringen. Hier valt bijvoorbeeld ook een tongzoen onder. Daarnaast verstaan we onder ontucht ook handelwijzen van seksuele aard waarbij geen lichamelijk contact plaatsvindt, maar die wel kwetsend voor het geslachtelijk schaamtegevoel zijn. Dit is bijvoorbeeld aan de hand wanneer iemand een ander dwingt naar pornofoto’s te kijken.

Het is hierbij niet van belang wie het initiatief nam. Degene die het gezag uitoefent, is altijd strafbaar bij slachtoffers onder de 18 jaar. Daar komt bij dat collega’s die getuige zijn van strafbaar gedrag of hier een redelijk vermoeden van hebben, verplicht zijn dit te melden bij de schoolleiding of het bestuur. Het bevoegd gezag neemt contact op met de vertrouwensinspectie en gaat bij een redelijk vermoeden over tot aangifte. Scholen die met seksueel grensoverschrijdend gedrag worden geconfronteerd, staan voor een ingewikkelde opdracht.

Aandachtspunten

- Wees zo open mogelijk naar collega’s, ouders en leerlingen en wees duidelijk over de procedure. Voorkom indianenverhalen en sensatieverhalen
- Ga zorgvuldig om met de privacy van dader(s) en slachtoffer(s).
- Een neutrale houding ten opzichte van de media is wenselijk. Wanneer het om een grotere zaak gaat, is het aan te raden om zelf met een bericht naar buiten te komen en zo de eigen regie te houden. Dat is beter dan te wachten

Procedure bij meldplicht

Onderwijspersoneel dat een redelijk vermoeden heeft van een misdrijf tegen de zeden (als bedoeld in titel 14 van het wetboek van Strafrecht), begaan tegen een minderjarige leerling, is verplicht hierover het bevoegd gezag te informeren. Het bevoegd gezag is verplicht om aangifte te doen bij politie/justitie als er een redelijk vermoeden bestaat dat een personeelslid zich schuldig maakt aan een seksueel delict tegen een minderjarige leerling. Het bevoegd gezag voert voorafgaand aan de aangifte overleg met de vertrouwensinspecteur.

tot de media een brief in handen krijgen die aan de ouders is gericht.

- Een eerste aanklacht kan het topje van een ijsberg zijn. Houd er rekening mee dat meer leerlingen en/of medewerkers zich kunnen melden. Zorg voor een aanspreekpunt in de school (vertrouwenspersoon).
- Zorg en aandacht is nodig voor leerlingen en collega’s die door deze aanklacht opnieuw worden geconfronteerd met seksueel misbruik uit hun verleden.
- Wanneer er sprake is van een onterechte klacht tegen een docent, zal een rehabilitatietraject moeten worden ingezet, om zijn of haar reputatie te herstellen. Anders blijft de betreffende collega een leven lang besmet, als docent en als privépersoon. Een reputatie herstellen is overigens geen gemakkelijke opgave. Zelfs bij een zorgvuldig rehabilitatietraject kunnen na een aantal jaren ineens weer geruchten de kop opsteken en medewerkers beschadigd worden.

Geweld en agressie op school

De school hoort een veilige plek te zijn, waar ouders hun kinderen veilig weten en medewerkers hun werkplek als veilig ervaren. De meeste scholen beschikken dan ook over een agressieprotocol voor de omgang met agressief gedrag jegens medeleerlingen en medewerkers. Maar naast een protocol is ook en vooral daadkrachtig en consequent handelen nodig om het gevoel van veiligheid van betrokkenen in stand te houden. Sommige docenten doen traumatische ervaringen op met geweld van ouders of leerlingen. Eén gewelddadige ervaring in de klas met bijvoorbeeld een woedende ouder, maakt dat het klaslokaal voor een docent niet meer veilig is. Elk geluid, elke deur die dichtslaat kan dan de eerdere ervaring terughalen en een stressreactie veroorzaken.

De schoolleiding heeft de verantwoordelijkheid om de school zo veilig mogelijk te maken en leerlingen, docenten en ouders duidelijk te maken welke gedrag er van hen verwacht wordt. Agressief gedrag wordt niet getolereerd. Mocht dit toch plaatsvinden, dan moet de schoolleiding de impact van zo'n gebeurtenis op de betrokken medewerker of leerling serieus nemen. Zeker wanneer de school in een kleine gemeenschap ligt, komen leraar en leerling elkaar waarschijnlijk tegen bij de supermarkt of in het uitgaansleven.

Voor een medewerker is het van belang dat het conflict goed geëvalueerd wordt, liefst met de betrokken leerling/ouder. Ook hebben alle betrokkenen er baat bij als gezocht wordt naar mogelijkheden om de relatie te herstellen. Zie

hiervoor ook de informatie over herstelrecht in bijlage 1.

Soms is er sprake van eerderrelateerd geweld op een school. Bij deze delicten lijkt de cultuur van bepaalde migrantengroepen een rol te spelen. Daarin zou aantasting van eer en reputatie agressie legitimeren. Om deze en andere vormen van geweld en agressie te voorkomen, kiezen sommige scholen voor maatregelen als gesloten schooldeuren, hekken en zelfs vingeridentificatie.

Zulke maatregelen kunnen op korte termijn wat rust en veiligheid geven. Maar op de langere termijn moet gekeken worden naar de oorzaken van het geweld en naar verbetering van de contacten met leerlingen en hun ouders om de veiligheid te vergroten. Daarnaast hebben personeelsleden een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid om vreemden op school te 'zien' en aan te spreken.

Wanneer de politie het overneemt

Er was een terreure dreiging en de politie zette het terrein af. Alle leerlingen moesten binnenblijven. In de school voor speciaal onderwijs gaf dat grote onrust en angst. Ouders kwamen naar de school en mochten niet naar binnen. De schoolleider ging in overleg met de politie om te kijken hoe deze leerlingen, die aan het einde van de dag door taxibusjes worden opgehaald, toch veilig en ordelijk in deze busjes konden stappen.

Bij grotere geweldsincidenten of dreigingen neemt de politie de regie over. De kans is groot dat de school dan wordt afgeschermd van de buitenwereld. De schoolleider blijft daarbij echter verantwoordelijk dragen voor medewerkers, leerlingen en ouders.

Wanneer de politie de regie heeft, kan de zorg voor veiligheid in botsing komen met de pedagogische verantwoordelijkheid voor leerlingen. Zorg voor een goede afstemming met de autoriteiten en bespreek met hen hoe de communicatie met de eigen doelgroepen kan verlopen.

Memes

Agressie neemt soms een wat subtielere, maar niet minder kwaadaardige vorm aan. Memes zijn hier een goed voorbeeld van. De vaak anonieme makers van meme-accounts halen foto's van schoolmedewerkers van het internet of maken stiekem foto's in de klas. Vervolgens worden de foto's op Instagram en WhatsApp bewerkt, van tekst voorzien en gepubliceerd.

Memes onttrekken zich vaak aan de aandacht van de scholen, zeker als ze via besloten WhatsApp-groepen worden gedeeld. Regelmatig gaan de grappig bedoelde memes te ver en worden kwetsbare docenten beschadigd met grensoverschrijdende beelden en teksten.

Aandachtspunten

- Ga in gesprek met leerlingen als ze te ver zijn gegaan en geef aan dat dit niet geaccepteerd wordt. Bespreek ook met hen hoe ze de relatie met de gedupeerde kunnen herstellen. Zie hiervoor ook de informatie over herstelrecht in bijlage 1.

- Overleg bij ernstige gevallen met de wijk-agent, of doe aangifte bij de politie wanneer wettelijke grenzen zijn overschreden.

School shootings

Een leerling in het speciaal onderwijs, die gepest werd door klasgenoten, liep de school binnen met een geweer en twee messen. Hij loste meerdere schoten voordat zijn toegeschoten mentor hem kon overtuigen om niet verder te gaan met zijn wraakactie. De jongen had een goede relatie met deze mentor.

Een school shooting is een meestal zorgvuldig voorbereide schietpartij, waarbij een onderwijsinstelling bewust is als locatie is gekozen. De dader is meestal een (oud-)leerling. Het doel is zoveel mogelijk slachtoffers te maken. De motieven van de dader of daders zijn: macht uitoefenen en wraak nemen. Naast een vuurwapen worden soms ook steekwapens en/of explosieven gebruikt.

In Duitsland wordt de term 'amok' gebruikt. Dit uit het Maleis afkomstige woord betekent zoveel als een 'ontwrichtende en onbezonnen daad'. Daarmee dekt amok de lading onvoldoende, omdat daders van een school shooting hun daad juist zeer zorgvuldig plannen.

Uit onderzoek blijkt dat daders voorafgaand aan hun daad vaak signalen afgeven over wat ze van

plan zijn. Die signalen kunnen direct of indirect zijn. Scholen moeten alert zijn op deze waarschuwingssignalen, zodat ze in een vroeg stadium het gesprek kunnen aangaan met de betrokken leerling of de noodzakelijke zorg kunnen organiseren.

Schoolprestaties kunnen een indicatie zijn dat een leerling iets gewelddadigs van plan is. Veel ouders haalden om onverklaarbare redenen plotseling slechtere schoolresultaten. Ze vertoonden gebrek aan discipline en hadden in toenemende mate conflicten met docenten en medeleerlingen.

Meer direct zijn de signalen die potentiële ouders afgeven in hun schoolwerk. Voorbeelden hiervan zijn een werkstuk of opstel waarin geweld wordt verheerlijkt, of een zeer gewelddadige tekening.

De dader blijkt in ruim 80% van de gevallen een signaal af te geven binnen de eigen peer group. Het gaat dan bijvoorbeeld om berichten via WhatsApp, Snapchat, Twitter of een filmpje op YouTube. De boodschap bevat vaak een verwijzing naar eerdere school shootings.

Probleem is dat veel medeleerlingen het gevoel hebben 'uit de school te klappen' als ze over deze signalen met volwassenen praten. Soms worden medeleerlingen zelfs met de dood bedreigd, waardoor het nog lastiger voor hen wordt om deze informatie te delen met volwassenen.

Ruim 93% van de volwassenen rondom de schutter (ouders, docenten) gaf achteraf aan dat ze zich zorgen maakten over de dader.

In Nederland zijn er meerdere malen concrete

waarschuwingen geweest voor schoolaanslagen. Dat het niet zo ver is gekomen, heeft mogelijk te maken met vroegtijdige signalering. Hierbij speelt oplettendheid van de sociale omgeving van de potentiële ouders een belangrijke rol. Daarnaast maakt het veel uit hoeveel de politie en andere instanties weten. En soms is de goede relatie tussen een docent en een leerling de reden dat een meegebracht wapen toch niet gebruikt wordt.

Voor onderwijspersoneel is het van belang eventuele signalen voor een dreigende schoolaanslag te herkennen en te weten op welke manier er moet worden gereageerd. Als er ergens ter wereld een schoolaanslag plaatsvindt, kan in Nederland in het kielzog daarvan kopieergedrag ontstaan. De verheerlijking van sommige ouders op internet kan daarbij een belangrijke rol spelen.

Preventie is vooral een kwestie van een goed pedagogisch klimaat en zorg in de school. Het krijgt vorm door oog te hebben voor leerlingen, problemen tijdig te signaleren, aandacht te hebben voor en vertrouwen te krijgen van leerlingen. Wat ook bijdraagt aan preventie, is het vormen van een netwerk van mensen die zorgen rond een bepaalde leerling delen.

Er zijn scholen die extra investeren in exitgesprekken met leerlingen die voortijdig de school verlaten. Zo'n exitgesprek past bij de verplichting om te zorgen dat een leerling goed terecht komt op een andere school, zodat hij zijn opleiding kan voortzetten. Maar het is ook een geschikt instrument om zicht te krijgen op de stemming waarin de leerling de school verlaat en bijvoorbeeld frustratie- en wraakgevoelens te signaleren.

Herstel en nazorg

6 Herstel en nazorg

Na een schokkende gebeurtenis zal de school tijd en ruimte vrijmaken om samen te zijn en de schok te verwerken. In sommige situaties komt in de eerste dagen, weken en soms zelfs maanden na de gebeurtenis nieuwe informatie beschikbaar. Dit gebeurt bijvoorbeeld als het een misdrijf betreft en de daders nog gezocht worden, de zaak in een misdaadprogramma behandeld wordt of de rechtszaak plaatsvindt. Het is belangrijk om personeel, ouders en leerlingen op de hoogte te houden van elke nieuwe ontwikkeling in de zaak. Dat kan via brieven, mails of berichten op de website van school. Ook is het belangrijk nabestaanden te informeren als de schoolleider contact heeft met nieuwsmedia en er bijvoorbeeld een interview zal worden geplaatst.

Verwerking van gebeurtenissen

Sommige docenten kunnen beter omgaan met hun eigen emoties en die van leerlingen dan andere. Het is dan ook belangrijk dat collega's elkaar steunen en taken zo verdelen dat leerlingen de begeleiding krijgen die ze nodig hebben en de ruimte om zich te uiten. Dat laatste hoeft zeker niet altijd in vorm van praten. Sommige leerlingen hebben moeite om in een emotionele setting

met klasgenoten te praten over het gebeurde, net zoals sommige docenten.

Er zijn veel mogelijkheden om emoties te uiten zonder te praten. Creatieve werkvormen als tekenen, een collage maken, gedichten of brieven schrijven helpen ook bij de verwerking. Op een school voor consumptieve technieken bakten de leerlingen een alternatieve rouwkrans van broodjes. Op een technische opleiding gebruikte de mentor de schakels van een fietsketting om het verlies te symboliseren.

Soms richten scholen rouwgroepen op voor kleinere groepen van leerlingen. In die groepjes kunnen leerlingen in een aantal bijeenkomsten met elkaar gevoelens van rouw delen en ook op andere wijze aan de slag gaan met die gevoelens door creatieve werkvormen toe te passen. Deelname aan de bijeenkomsten gebeurt op vrijwillige basis. Leerlingen ervaren deze rouwgroepen vaak als heel bindend en troostvol.

Voorbeelden van aangepaste lessen waarin ruimte is voor gesprekken en creatieve werkvormen zijn te vinden in bijlage : De leegte in school.

Rituelen

Rituelen geven mensen rust en houvast, het gevoel dat ze weer controle hebben over hun omgeving en de toekomst. Ze geven vorm en betekenis bij moeilijke of verwarrende emoties.

Sommige rituelen zijn heel eenvoudig, zoals het aansteken van een kaars of het neerleggen van een bloem. Juist kinderen en jongeren die vanuit hun hart en emoties reageren, kunnen door rituelen het gevoel krijgen dat ze invloed hebben op de situatie. Ook religieuze rituelen hebben vaak dit effect en kunnen daardoor heel troostrijk zijn.

Voorbeelden van rituelen zijn:

- Wierook: wordt in veel religies gebruikt om een sfeer te creëren.
- Kaarsen: licht en warmte werken kalmerend.
- Schrijven: angsten kunnen worden opgeschreven, papier kan worden versnipperd.
- Muziek: samen een favoriet nummer van de overledene beluisteren of het favoriete liedje van een overleden kind nog eens samen zingen.
- Een gebed opzeggen.
- Een minuut stilte houden.
- Ballonnen oplaten.
- Bellen blazen.
- Een bloem neerleggen.
- Schrijven of tekenen op witte steentjes en daarvan een monumentje maken.
- Vlinders maken voor overleden kinderen.
- Een gedicht of kort verhaal over de overledene voorlezen.
- Film van herinneringen (korte beeldfragmenten) van de overledene tonen.

Religieuze rituelen kunnen natuurlijk ook worden aangevuld met eigen rituelen. Kinderen en jongeren zijn daar vaak heel creatief in. Vraag ze welke zaken hen herinneren aan de overledene en bedenk samen welk ritueel daarbij zou kunnen horen.

Naast rituelen zijn er andere mogelijkheden om aandacht te besteden aan de verwerking van het overlijden van een of meer leerlingen of docenten:

- Afscheid nemen van de overledene(n), zo mogelijk, onder begeleiding van ouders/docenten.
- Een herdenkingsdienst organiseren voor de overledene(n).
- Een (stilte)ruimte inrichten.
- Aanwezig zijn bij de begrafenis of crematie van de overledene(n).
- Een evaluatiebijeenkomst houden voor het personeel.
- Een ouderbijeenkomst organiseren waarin informatie wordt aangeboden over omgaan met rouw bij kinderen en jongeren e.d.
- Een ritueel kiezen om een bepaalde periode af te sluiten en het schoolleven weer te hervatten. Bijvoorbeeld het creëren van een gedenkplek: een rotstuin met een steen voor iedere overledene, een plaats met foto's of een symbool, een zitbank met inscriptie, een tegel met een lieveheersbeestje als symbool van zinloos geweld.
- Extra ondersteuning organiseren, zowel intern als extern. De ondersteuning kan individueel worden geboden, maar ook in groepen, zoals in een rouwgroep.

- Bij de afsluiting van het schooljaar waarin een of meer leerlingen zijn overleden, stilstaan bij die leerling(en), of bij de diploma-uitreiking of musical.

Manieren van verwerking

Na het ongeluk maakten diverse ouders zich zorgen over de jongens die het ongeluk hadden zien gebeuren. Geen van de jongens wilde er thuis over praten. Ze wilden vooral met rust gelaten worden. Na diverse signalen van ouders organiseerde de school een avond met de betrokken ouders en een deskundige op het gebied van rouwverwerking. Deze gaf de ouders vooral de kans om te praten. Toen bleek dat de jongens elkaar veelvuldig opzochten, regelmatig samen naar de plek van het ongeluk gingen en zelfs op de begraafplaats met elkaar afspraken. Ze hadden altijd een foto van hun verongelukte vriend in de buurt, in de la van hun bureau, op het nachtkastje of in hun agenda. Ze hadden hun eigen manieren gevonden om rouw te verwerken, buiten de volwassenen om.

Kinderen die gewend zijn gebruik te maken van de hulpbronnen uit hun omgeving, gemakkelijk contacten leggen en een positief zelfbeeld hebben, redden het doorgaans wel als ze geconfronteerd worden met een calamiteit met dodelijke

afloop. Maar kinderen die een laag zelfbeeld hebben, het moeilijk vinden om hulp te vragen en een gering probleemoplossend vermogen hebben, hebben het moeilijker om zich staande te houden bij zo'n calamiteit. Zij passen zich lastiger aan, aan de nieuwe werkelijkheid waarin ze het verlies een plek moeten geven.

Daarnaast is de verwerking van een calamiteit waarbij medeleerlingen zijn overleden, moeilijker voor een kind dat al eerder verlieservaringen heeft opgedaan. Ook de leeftijd waarop een kind met een traumatische gebeurtenis wordt geconfronteerd, is van belang. Jongere kinderen maken een minder realistische inschatting van situaties en gevaar en beschikken over meer eenvoudige vaardigheden om met stressvolle situaties om te gaan. Dat betekent dat ze voor de verwerking meer afhankelijk zijn van de relaties met de volwassenen in hun omgeving, met name die met hun ouders.

Ten slotte kunnen schuldgevoelens – of ze nu wel of niet terecht zijn – het moeilijker maken om een verlies te verwerken. Het is van belang contact te houden over deze schuldgevoelens. Want soms is het nodig deze tot realistische proporties terug te brengen. Dit hoeft niet te betekenen dat je de schuldgevoelens wegwuift.

Praten over schuld is niet gemakkelijk, zeker als er sprake is van een reële schuld. Het vraagt vaak professionele hulp om daarmee om te leren gaan.

Zorg voor het team

De wissel die getrokken wordt op personeelsleden in tijden van nood is groot. Sommige begeleiders verrichten prachtig werk met leerlingen en zijn vaak dagenlang in touw. Schoolleiders investeren in deze hectische weken in opvang, crisisoeverleg, contacten met externe hulpverlening en overheden. Vaak zonder dat hun in deze periode de vraag wordt gesteld: Wat betekent dit grote verdriet eigenlijk voor jou, red je het wel? Het privéleven van sommige mensen staat in zo'n periode op een laag pitje: er is alleen nog maar werk en school.

Docenten, mentoren en leerlingbegeleiders vervullen vaak met heel hun hart allerlei taken na een ernstige gebeurtenis op school. Dat geeft vaak veel binding tijdens de gebeurtenis, en soms een leeg gevoel als alles 'voorbij' is en het leven weer zijn gangetje gaat. Erkenning voor de geleverde inspanning is van groot belang. Dankbaarheid van ouders, een bedankje van leerlingen, een bosje bloemen van het bestuur, het zijn allemaal blijken van waardering die in deze tijd de energie erin kunnen houden.

Vaak komt voor de harde werkers de periode van besef en rouw pas als alle anderen het leven alweer langzaam aan het oppakken zijn. Voor het team is het belangrijk na verloop van tijd te evalueren wat deze ingrijpende gebeurtenis voor henzelf en voor de school betekent. Hoe kijken ze terug op deze chaotische periode en zijn er nog losse eindjes?

Van sommige calamiteiten is de nasleep lang.

Als er slachtoffers zijn met blijvende, zichtbare wonden bijvoorbeeld, maar ook als er een langlopende rechtszaak is, al dan niet met hoger beroep, waardoor een school jarenlang regelmatig wordt geconfronteerd met deze gebeurtenis. Vaak gaan nieuwe ontwikkelingen in een rechtszaak gepaard met hernieuwde aandacht van de nieuwsmedia.

Rechtdoen aan verschillen

Waar de binding en solidariteit de eerste tijd groot zijn, kan dat na verloop van tijd anders worden. De betekenis die mensen achteraf geven aan een ernstige gebeurtenis is vaak verschillend. Als mensen hetzelfde meemaken, zoals een moord, suïcide of seksueel grensoverschrijdend gedrag op school, betekent dat nog niet dat ze er ook dezelfde betekenis aan hechten of er hetzelfde bij voelen. Of dat de medewerkers in de school allen dezelfde opvattingen hebben over hoe het verder moet.

Als het gaat om de vraag hoe om te gaan met geweld, bijvoorbeeld, is de een voor een zero tolerance-aanpak (investeren in bijvoorbeeld beveiliging), terwijl de ander een gewelddadige gebeurtenis eerder ziet als een uitzonderlijk incident en juist extra wil investeren in een veilig pedagogisch schoolklimaat. Juist de hoge betrokkenheid van mensen kan leiden tot verschil in betekenisgeving bij een calamiteit.

Gedeeld leed brengt niet alleen solidariteit en verbondenheid in een school. Het is de kunst om oog te hebben voor verschillende manieren van reageren, er respectvol mee om te gaan. Dit betekent: niet alleen uitgaan van het eigen referen-

tiekader, niet meteen denken dat je weet wat de ander voelt en wat hij of zij nodig heeft.

Oog blijven houden voor de verschillende behoeftes van personeelsleden is een belangrijke opgave. Waar de een wil reflecteren en evalueren, wil de ander snel overgaan tot het normale leven en kan weer een ander niet functioneren omdat ze 's nachts niet kan slapen. Wanneer leidinggeven manieren vinden om recht te doen aan de verschillende behoeftes, vermindert de kans op ziekteverzuim en uitval van docenten. Dit goed doen, vraagt om blijvende, persoonlijke aandacht en interesse in de medewerkers.

Secundaire verliezen

Toen een leerling van 13 jaar een eind aan haar leven maakte door zich op de zolder van een dependance op te hangen, was er – naast verslagenheid en verdriet – bij enkele docenten ook een gevoel van woede. Door deze daad op hun school had de leerling deze docenten iets afgenomen: het gevoel dat hun school een plek was waar het goed toeven was.

Wat het risico op een moeilijk verwerkingsproces kan vergroten, zijn de secundaire verliezen. Want naast het verlies van een medewerker of leerling, zijn er nog andere zaken te betreuren die de rouw kunnen beïnvloeden. Te denken valt aan het verlies van:

- het gevoel dat je werkplek veilig is of dat leerlingen veilig zijn op school;
- het gevoel dat je leerlingen kunt vertrouwen;
- het idee dat je een bijdrage kunt leveren aan de toekomst van jongeren;
- het gevoel dat jij ertoe doet voor anderen;
- het vertrouwen dat schoolleiding/medewerkers/leerlingen je zullen beschermen;
- het vertrouwen dat docenten professioneel gedrag vertonen.

Niet alleen medewerkers, maar ook leerlingen kunnen secundaire verliezen ervaren. Deze gevoelens verdienen aandacht. Medewerkers en leerlingen die secundair verlies ervaren, moeten in de gelegenheid worden gesteld om daarover te praten en hun gevoelens van verdriet en frustratie te delen. Voor sommigen is dit niet genoeg. Zij hebben professionele hulp nodig bij het herwinnen van hun gevoel van veiligheid en het herstellen van vertrouwen.

Stressreacties

Calamiteiten op school kunnen bij leerlingen, getuigen en medewerkers stressreacties veroorzaken. Hoewel niet plezierig, zijn het gewone reacties op ongewone gebeurtenissen. Meestal gaan ze na verloop van tijd over. Bij stressreacties valt te denken valt aan:

- Er mee bezig blijven.
- Haast niet kunnen geloven wat er is gebeurd.
- Snel geïrriteerd/angstig zijn.
- De plaats van de gebeurtenis vermijden.
- Niet aan de gebeurtenis willen denken.
- Geen zin hebben om erover te praten.
- Geen fut meer hebben.
- Jezelf verwijten maken.

- Je moeilijk kunnen concentreren.
- Schrikachtig en waakzaam zijn.
- Je bepaalde momenten niet kunnen herinneren.
- Jezelf alleen voelen.
- Lichamelijke klachten (hoofdpijn, buikpijn, spierpijn, enz.).
- Neerslachtig of verdrietig zijn.
- Nachmerries hebben, slecht (in)slapen.
- Bezig zijn met 'waarom'-vragen.
- Constant bij ouder(s) willen zijn.
- Naspelen van de ramp (kleinere kinderen)

Bron: Van der Velden et al., 2000.

De meeste stressreacties verdwijnen na een aantal weken. Daarbij is de steun en begeleiding van ouders en mentoren van groot belang. Als de stressreacties langer aanhouden en niet afnemen in heftigheid, overschrijdt dat de grenzen van leerlingbegeleiding en is verwijzing naar professionele hulpverlening gewenst. Dat wil niet zeggen dat mentoren, begeleiders of collega's niets meer kunnen betekenen. Ze blijven juist van grote betekenis door hun aanwezigheid en aandacht. Maar de behandeling behoort in professionele handen te zijn.

Stressreacties

Een leraar trad bij een busongeluk zeer doortastend op. Hij organiseerde de juiste hulpverlening en ving leerlingen en collega's op. Er was veel bewondering voor zijn optreden. Na het gebeurde kon hij er vrij kalm over praten en leek hij zijn dagelijkse taken als vanzelf weer op te pakken. Pas een half jaar later kwam de terugslag: slapeloosheid en angstdromen. Enkele maanden later was de leraar genoodzaakt geruime tijd met ziekteverlof te gaan en professionele hulp te zoeken.

Soms worden kinderen, jongeren en volwassenen meer geraakt door de gebeurtenissen die op het verschrikkelijke incident volgen, dan door de calamiteit zelf. Bijvoorbeeld als ouders of hulpverleners niet passend reageren of in paniek raken of als de beelden telkens maar weer op de tv getoond worden.

Ondanks deze na- of bijkomende effecten van een calamiteit, blijkt steeds dat maar een minderheid van getroffen en te kampen krijgt met ernstige problematiek. Toch staan juist traumatoornissen vaak in de belangstelling. Wellicht omdat we in onze samenleving het gevoel hebben dat alles maakbaar en beheersbaar moet zijn. Maar niet alle ellende valt te voorkomen. Nare ervaringen geven kinderen, jongeren en volwassenen ook mogelijkheden om te leren en een

meer effectieve manier van omgaan met tegenslagen aan te leren. Met andere woorden: nare ervaringen kunnen leiden tot persoonlijke groei.

groot belang. Het is ook een goed moment om te checken hoe het met iedereen is en hoe de dramatische gebeurtenis een plek heeft gekregen in ieders leven.

Reflectie en evaluatie van het gebeuren

Na een stressvolle, traumatische ervaring is het belangrijk om te evalueren. Docenten hebben hier behoefte aan. Bij het evalueren kunnen losse eindjes een plek krijgen en is er aandacht voor hoe iedereen de draad weer probeert op te pakken. Vaak komen daarbij toch nog zaken aan de orde waarvoor ondersteuning geregeld kan worden of waar afspraken over kunnen worden gemaakt. Het (school)leven gaat alweer heel snel door en vaak vinden mensen het fijn om nog even stil te staan bij wat er gebeurd is.

Een goede evaluatie kan het begin zijn van een zingevingsproces dat uiteindelijk kan leiden tot het zien en ervaren van hoop, saamhorigheid en kracht.

Na verloop van tijd

Het schoolritme is weer opgepakt en de aandacht gaat weer uit naar normale, schoolse zaken en dat moet ook. Toch zijn er momenten die de herinnering aan het gebeurde weer oproepen of het verlies en verdriet weer doen oplaaien. In de loop der tijd zullen deze momenten en de frequentie ervan afnemen.

Het is van belang na te denken over een passende herdenkingsvorm bij een verjaardag, diploma-uitreiking, jaar na dato, enz. Bij het vormgeven daarvan is de inbreng van leerlingen van

Literatuur

- Gardner, M. & Steinberg, L. (2005). Peer influence on risk taking, risk preference and risky decision making in adolescence and adulthood: An experimental study. In: *Dev Psychol*, 41(4), 625-635
- Goudriaan, M. (2001). Met de dood in het hart. *Rouw bij migranten- en vluchtelingenjongeren*. Utrecht: Pharos
- Hopkins, Belinda (2000). *About Restorative Justice*. UK Dir of Transforming Conflicts.
- Ruigrok J. & Oostrik, H. (2007). *In plaats van schorsen. Handboek herstelrecht in het onderwijs*. Esch: uitgeverij Quirijn; 's-Hertogenbosch: KPC Groep
- Ine Spee & Ronny Tan (17 november 2005). Soms moeten media zwijgen. In: *Trouw*

Bijlagen

Bijlage 1 Lees meer lijst

Informatie van Stichting School & Veiligheid

- Sociale media en schoolmedewerkers: omgaan met valkuilen (*Kennisnet en Stichting School & Veiligheid*)
www.schoolveiligheid.nl/wp-content/uploads/sites/2/2018/03/sociale-media-en-schoolmedewerkers.pdf
- Meer informatie over pesten:
www.schoolveiligheid.nl/po-vo/kennisbank/pestpiramide-digitaal-pesten
- Meer informatie over sexting:
www.schoolveiligheid.nl/po-vo/kennisbank/sexting-en-shametexting-op-school
- Meer informatie over gebruik van WhatsApp en online contact met leerlingen:
www.schoolveiligheid.nl/po-vo/kennisbank/onderwijspersoneel-en-sociale-media-vo
- Meer informatie over memes:
www.schoolveiligheid.nl/po-vo/kennisbank/werken-aan-seksuele-integriteit-leerlingen-hoe
- Meer over communiceren met personeel, ouders en leerlingen over seksueel (grensoverschrijdend) gedrag tussen leerlingen onderling:
www.schoolveiligheid.nl/po-vo/kennisbank/communicatie-met-ouders
- Meer over communiceren met personeel, ouders en leerlingen over seksueel (grensoverschrijdend) gedrag door een schoolmedewerker:
www.schoolveiligheid.nl/po-vo/kennisbank/een-zedenzaak-op-school
- Omgaan met de media bij incidenten:
www.schoolveiligheid.nl/po-vo/kennisbank/omgaan-met-de-media-bij-incidenten
- Wijs op schoolreis: www.schoolveiligheid.nl/po-vo/kennisbank/wijs-op-schoolreis
- Seksueel gedrag van leerlingen op de basisschool:
www.schoolveiligheid.nl/po-vo/kennisbank/seksueel-gedrag-op-de-basisschool
- Meer over het thema Seksuele integriteit:
www.schoolveiligheid.nl/po-vo/thema/seksuele-integriteit

- Factsheet Psychosociale hulp van de GGD bij maatschappelijke onrust:
www.schoolenveiligheid.nl/po-vo/kennisbank/psychosociale-hulp-ggd-maatschappelijke-onrust

Publicatie: De leegte in school

In deze publicatie, die verschenen is na de ramp met de MH17, zijn lesideeën opgenomen die te gebruiken zijn tijdens de eerste maanden nadat zich een calamiteit heeft voorgedaan

www.ivp.nl/sites/default/files/domain-23/documents/ivp-arq_deleegteinschool_final-23-1453891662492163730.pdf

Meer over Herstelrecht

Herstelrecht (Restorative Justice) is afgeleid van de manier waarop Maori's in Nieuw Zeeland conflicten oplosten, waarbij de focus vooral was gericht op herstel van de aangerichte schade en van de verstoorde relatie. Sociaal-emotionele binding en harmonie was daarin belangrijker dan afwijzing van de dader(s). Bij overtreding van de gedragsregels worden daarom voor zover mogelijk alle belanghebbenden betrokken bij het gezamenlijk vaststellen en benoemen van de schade, de behoeften en de verplichtingen, met als doel genoegdoening en herstel van de relatie.

www.schoolenveiligheid.nl/po-vo/kennisbank/herstelrecht-op-school/

Bijlage 2 voorbeeldbrieven

2a. Overlijden

Beste ouders/verzorgers,

We hebben u op de hoogte gebracht van het overlijden van een van onze leerlingen, _____. Dit als gevolg van een geweldsincident. We voelen ons enorm verslagen door dit grote verlies. Het is niet te bevatten dat de stoel van _____, nota bene de eerste dag van het nieuwe schooljaar, leeg blijft. Onze aandacht gaat uit naar de naaste familie, (oud-)klasgenoten van _____, andere leerlingen en onze collega's. We staan in deze moeilijke tijd voor elkaar klaar en zullen _____ op gepaste wijze herdenken.

We merken dat allerlei media in contact proberen te komen met school en leerlingen. Wij houden dat af omdat alle aandacht op dit moment is gericht op de zorg voor iedereen in de school. De media verwijzen wij voor informatie over het voorval naar de officiële kanalen vanuit de politie en het Openbaar Ministerie. Het valt echter niet te voorkomen dat leerlingen met media in aanraking komen, bijvoorbeeld wanneer ze op straat worden aangesproken of in sommige gevallen via sociale media worden benaderd. Het lijkt ons goed dat u met uw zoon/dochter spreekt over de situatie en daarbij ingaat op de vraag hoe om te gaan met vragen vanuit (sociale) media zodat zij zich bewust zijn van de risico's en de consequenties. We wensen eenieder veel sterkte in deze moeilijke tijd.

Met vriendelijke groet,

Geachte ouders/verzorgers,

De start van het schooljaar werd voor onze leerlingen overschaduwd door het overlijden van hun medeleerling _____. Het hele gebeuren heeft bij een deel van de leerlingen, zo hebben we ervaren, een grote impact. We hebben op school de leerlingen hulp aangeboden in de vorm van slachtofferhulp. Dit alles geldt ook voor het personeel van onze school, ook daar is ondersteuning voor.

Ervaring op andere scholen bij vergelijkbare incidenten leert ons dat de zorg voor leerlingen niet ophoudt na een herdenking. Ook de komende maanden, maar misschien nog langer, zullen we alert zijn op signalen die leerlingen afgeven.

Wij kunnen ons voorstellen dat ook u, als ouder/verzorger, mogelijk vragen heeft over hoe thuis om te gaan met deze situatie. Hoe werkt rouwverwerking bij jongeren? Hoe moet ik reageren? Wat kan ik wel en niet doen?

We hebben daarom besloten om een ouderavond te organiseren over dit onderwerp op _____ (inloop vanaf 19.15 uur), in de aula van de school.

Het programma van deze avond ziet er als volgt uit:

19.30 uur:	welkomstwoord
19.35 uur:	presentatie door rector: 'Het bericht komt binnen, en dan...?'
19.50 uur:	presentatie door GGD over rouwverwerking bij jongeren
20.05 uur:	gelegenheid tot het stellen van vragen
20.15 uur:	ouders gaan met elkaar in gesprek.
21.15 uur:	afsluiting van de avond

In verband met de organisatie willen we u vragen om voor _____ [datum] uw deelname te melden via _____. Graag ook aangeven met hoeveel personen u komt. Eventuele vragen over deze brief kunt u eveneens sturen naar _____.

Met vriendelijke groet,
namens de schoolleiding,

Beste collega's,

De start van het schooljaar werd overschaduwd door het overlijden van _____.

We hebben leerlingen en collega's, indien zij dat nodig hadden en/of wilden, aangeboden om in gesprek te gaan met medewerkers van Slachtofferhulp of GGD.

Uit de gesprekken met collega's blijkt dat er ook behoefte is om met elkaar in gesprek te gaan. Maar ook vragen velen zich af: hoe ga ik om met vragen en/of opmerkingen in de klas?

Daarom is er besloten om op woensdag _____ [datum] om 16.00 uur een bijeenkomst te organiseren voor alle collega's. De bijeenkomst wordt geleid door _____.

's Avonds is er over hetzelfde onderwerp een ouderavond voor alle ouders. De uitnodiging is als bijlage toegevoegd.

In verband met de organisatie willen we je vragen om uiterlijk maandag _____ [datum] te melden of je bij de bijeenkomst aanwezig bent.

Voor eventuele vragen over deze brief kun je terecht bij ondergetekende.

Met vriendelijke groet,
namens de directie,

Beste collega,

Helaas staat _____ [datum] in ons geheugen gegrift, het verlies van _____ door een tragisch ongeval, daar zijn geen woorden voor. Jij was een van de mensen die er stond op het moment dat het nodig was. Soms is er geen passend protocol en geen geschikt draaiboek. Dan kun je alleen maar doen wat je hart je ingeeft, dan telt je professionele intuïtie.

Wij zijn trots op wat jij en je collega's op basis van die kracht gedaan hebben. Indrukwekkend hoe jullie er waren voor de kinderen, de ouders en elkaar. Het is nu tijd om verder te gaan, niet gewoon, maar anders. We hebben vol vertrouwen in jullie professionaliteit, veerkracht en passie voor de kinderen. Blijf de mooie dingen doen.

Toch realiseren we ons dat jullie dingen meegemaakt hebben die indruk maken en diepe emoties raken. Dit gaat niemand in de koude kleren zitten. Met vragen over je eigen verwerking en eigen emoties over het ongeval kun je altijd terecht bij onze bedrijfsarts. Zij heeft in de afgelopen weken contact met ons onderhouden en is op de hoogte van wat jullie meegemaakt hebben. Het kan best zijn dat je op dit moment geen vragen hebt, maar op een later moment wel. Dan kan je nog steeds contact opnemen met bedrijfsarts _____ per telefoon _____ of via mail _____.

Vanzelfsprekend kunnen jullie ook op ons blijven rekenen.

De schoolleiding

2b. Seksueel grensoverschrijdend gedrag

Aan: de ouders/verzorgers van de leerlingen van _____

Betreft: incident tussen leerlingen

Geachte ouders/verzorgers,

Misschien heeft u via uw zoon of dochter al vernomen dat er een vervelend incident heeft plaatsgevonden tussen leerlingen van onze school. Via deze brief informeren wij u over wat er gebeurd is, en welke acties wij als school ondernemen.

Wat is er gebeurd?

Er heeft grensoverschrijdend gedrag plaatsgevonden door twee leerlingen bij één andere leerling. De schoolleiding neemt dit hoog op. We hebben de politie ingeschakeld en de betrokken jongeren zijn geschorst.

Welke stappen hebben wij ondernomen?

Dit is in alle klassen met de leerlingen besproken. Wij hebben uitgelegd dat wij dit soort gedrag niet accepteren bij ons op school. En wij hebben leerlingen verteld dat zij het altijd bij een docent, mentor of schoolleiding moeten melden als zij weten dat dit soort gedrag plaatsvindt. We hebben benadrukt dat ze daarmee geen klikspaan zijn. We hebben aan al onze leerlingen gevraagd om de leerling die dit is overkomen met rust te laten.

We betreuren het dat deze gebeurtenis op onze school heeft plaatsgevonden. We gaan actief stappen zetten om de veiligheid in school te vergroten. Hiervoor gaan wij ons veiligheidsbeleid tegen het licht houden. Waar nodig zullen wij ons beleid en de bijbehorende protocollen aanscherpen. Wij houden u hiervan via _____ op de hoogte.

Mocht u naar aanleiding van deze brief vragen hebben, dan kunt u uiteraard contact opnemen met één van de ondergetekenden. We hopen u hiermee voldoende te hebben ingelicht.

Met vriendelijke groet,

Directie [en/of bestuur, bevoegd gezag]

En contactgegevens

Geachte ouders/verzorgers,

Hierbij nodig ik u uit voor een informatiebijeenkomst op onze school. Deze bijeenkomst is op _____ [datum].

Onderwerp en doel

Onlangs heeft er een incident plaatsgevonden rond seksueel grensoverschrijdend gedrag. Wij hebben u hier op _____ [datum] via [brief/e-mail] _____ over geïnformeerd. Het doel van deze bijeenkomst is: _____

Wij kunnen ons voorstellen dat u vragen heeft. Daarvoor is uiteraard voldoende tijd ingeruimd tijdens deze bijeenkomst.

Wij vinden het belangrijk dat iedereen dezelfde informatie krijgt. Als u niet wilt of kunt komen maar wel vragen heeft, dan kunt u contact opnemen met [mentor/locatiedirecteur] _____.

Met vriendelijke groet,

Directie [en/of bestuur, bevoegd gezag]

En contactgegevens

Aan de ouders/verzorgers van de leerlingen uit de groep van (naam leerkracht) _____

Beste ouders/verzorgers,

Wij nodigen u uit voor een speciale ouderavond om u te informeren over het volgende.

Het lijkt dat op onze school sprake is geweest van seksueel grensoverschrijdend gedrag door een volwassene jegens één of meer leerlingen.

Wij willen u informeren over de maatregelen die de school tot nu toe getroffen heeft om het grensoverschrijdende gedrag onmiddellijk te stoppen en de veiligheid van alle kinderen te garanderen. Wij willen u op deze avond ook handreikingen geven over hoe u uw kind kunt begeleiden.

Tijdens de avond zijn behalve het bestuur, de directeur, enkele teamleden en onze externe vertrouwenspersoon ook vertegenwoordigers aanwezig van (hulpverlening, politie, experts, enz.)

Naast onze informatie is er volop gelegenheid tot het stellen van vragen. Na afloop kunt u ook persoonlijk de aanwezige vertegenwoordigers van school, bestuur en instanties aanspreken.

Wij rekenen op uw komst op (datum). Mocht u onverhoopt niet aanwezig kunnen zijn, laat ons dat dan even weten.

Voor alle betrokkenen – kinderen, ouders, het schoolteam, de schoolleiding en het bestuur – is dit een moeilijke periode. Wij verzoeken eenieder in deze gevoelige zaak om terughoudend en zorgvuldig te communiceren. Zodra wij meer duidelijkheid krijgen over het vervolg, stellen wij u daarvan in kennis.

Met vriendelijke groet,

Directie [en/of bestuur, bevoegd gezag]

En contactgegevens

Bijlage 3 Websites met nuttige informatie en netwerkpartners

Algemeen

- Calamiteitenteam van Stichting School & Veiligheid: www.calamiteitenteam.nl
Informatie over calamiteiten en de bereikbaarheid van het calamiteitenteam.
- crisis.nl: www.crisis.nl
Actuele informatie van de overheid bij rampen, calamiteiten en noodsituaties.
- GGD (regionaal): www.ggd.nl
GGD staat voor Gemeentelijke of Gemeenschappelijke Gezondheidsdienst. Op deze website vindt u de dichtstbijzijnde GGD.
- Slachtofferhulp Nederland: www.slachtofferhulp.nl
Slachtofferhulp Nederland helpt slachtoffers van misdrijven, verkeersongelukken en calamiteiten. Zij zijn er ook voor nabestaanden, getuigen en andere betrokkenen. Hulp is altijd kosteloos, dankzij financiering vanuit het ministerie van Veiligheid en Justitie, gemeenten en het Fonds Slachtofferhulp. Ook informatie en hulp voor achterblijvers van dierbaren die (langdurig) vermist zijn.
- Stichting School & Veiligheid: www.schoolenveiligheid.nl
Stichting School & Veiligheid is het expertisecentrum op het gebied van sociale veiligheid binnen de school.
- Veiligheidsregio's: www.veiligheid.org/regio.html
Veiligheidsregio's zijn verantwoordelijk voor de brandweezorg, het organiseren van de rampenbestrijding en crisisbeheersing en de geneeskundige hulpverleningsorganisatie in de regio (GHOR). Nederland is ingedeeld in 25 veiligheidsregio's.

Ziekte, dood & verlies

- In de Wolken: www.in-de-wolken.nl
In de Wolken richt zich op verliessituaties die ontstaan door het overlijden van een belangrijke ander of door echtscheiding. Zij ontwikkelen brochures, boeken en andere materialen voor rouwenden en kinderen in echtscheidingssituaties. In de Wolken is met name gespecialiseerd in kinderen en jongeren.
- Kankerspoken.nl: www.kankerspoken.nl
[Kankerspoken.nl](http://www.kankerspoken.nl) biedt hulp aan kinderen met een ouder met kanker. Ook voor ouders, vrienden, bekenden, docenten en hulpverleners is deze site een bron van informatie.
- Missing You: www.missingyou.be
Missing You wil jonge mensen die iemand verloren zijn ruimte en tijd geven voor hun rouwproces, zodat ze op hun eigen manier kunnen rouwen. Zij bieden onder meer praatgroepen, kampen en ontmoetingsdagen.
- Stichting 113 Zelfmoordpreventie: www.113.nl
Stichting 113 Zelfmoordpreventie is de nationale organisatie voor preventie van suïcide. Mensen met

suïcidale gedachten en hun naasten kunnen 24x7 en anoniem een beroep doen op het online hulpaanbod met crisishulplijnen (www.113.nl/ik-denk-aan-zelfmoord/crisislijn), online therapie (www.113.nl/ik-denk-aan-zelfmoord/online-therapie) en zelfhulp (www.113.nl/ik-denk-aan-zelfmoord/zelfhulp).

- Stichting Achter de Regenboog: achterderegenboog.nl
Bij Stichting Achter de Regenboog kunt u terecht met vragen over rouw bij kinderen en jongeren.
- UMC Psychotraumacentrum: www.hetwzk.nl/nl/Ziekenhuis/Afdelingen/Psychotraumacentrum
Het UMC Utrecht heeft het eerste landelijke psychotraumacentrum voor kinderen geopend. Het centrum biedt snelle en structurele hulp aan kinderen en jongeren die een traumatische ervaring hebben gehad.
- Vereniging Ouders, Kinderen en Kanker: vokk.nl
De Vereniging Ouders, Kinderen en Kanker (VOKK) steunt gezinnen met een kind met kanker en werkt aan optimale zorg voor kind en gezin in alle fasen. We zijn er niet alleen tijdens de behandeling voor je, maar ook daarna.

Agressie en geweld

- ECHO: www.herstelrechtinhetonderwijs.nl
Het Expertisecentrum voor Herstelrecht in het Onderwijs (ECHO) heeft ruime expertise op het gebied van leerlingbegeleiding, communicatie en conflicthantering. ECHO beschikt over ervaren gecertificeerde trainers, met name op het gebied van herstelgericht werken.
- seksuelevorming.nl www.seksuelevorming.nl
Deze website van Rutgers geeft professionals in het onderwijs informatie, tips en tools om seksualiteit in de klas bespreekbaar te maken.
- Veilig thuis: veiligthuis.nl
Veilig Thuis is er voor advies, hulp en ondersteuning rond huiselijk geweld en kindermishandeling. Bij Veilig Thuis kunt u terecht als u hulp zoekt, als u zich zorgen maakt over iemand anders of als professional. Als u wilt, kunt u anoniem blijven.

Overig

- Changing Faces (engelstalig): www.changingfaces.org.uk
Changing Faces is een Britse organisatie die mensen met een misvorming helpt om hun leven te leiden zoals zij dat willen. Met speciale informatie voor docenten: www.changingfaces.org.uk/education
- Stichting Kind en Brandwond: www.kindenbrandwond.nl
Stichting Kind en Brandwond steunt kinderen met brandwonden. De stichting helpt hen om te gaan met hun littekens en met vertrouwen naar de toekomst te kijken.

Stichting School & Veiligheid ondersteunt scholen
bij het bevorderen van een sociaal veilig klimaat.

Stichting School & Veiligheid
Zwarte Woud 2, 3524 SJ Utrecht
030 - 285 65 31
info@schoolenveiligheid.nl
www.schoolenveiligheid.nl